МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ТЕХНОЛОГІЙ І ТОРГІВЛІ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ, РЕСТОРАННОГО І ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Ігнатенко Роман Володимирович

ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота
за спеціальністю 015.38 «Професійна освіта. Транспорт»

Особистий підпис _____ Р.В. Ігнатенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Науковий керівник _____ к.п.н., доцент В.В. Бурдун
(підпис) (посада, науковий ступінь, наукове звання, ініціали, прізвище)

Зав. кафедри _____ к.п.н., доцент В.В. Бурдун
(підпис) (посада, науковий ступінь, наукове звання, ініціали, прізвище)

Лубни – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ТЕХНОЛОГІЙ І ТОРГІВЛІ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ, РЕСТОРАННОГО І ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Затверджую:
Директор навчально-наукового
інституту технологій і торгівлі
_____Потапенко Е.В.

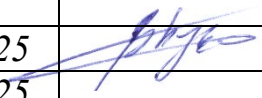
Індивідуальний план здобувача
щодо виконання кваліфікаційної роботи

Ігнатенко Роман Володимирович
(прізвище, ім'я, по батькові магістранта)

1. Навчально-науковий інститут технологій і торгівлі
2. Спеціальність Професійна освіта. Транспорт
3. Кафедра професійної освіти, ресторанного і туристичного бізнесу
4. Науковий керівник Бурдун Віктор Васильович, к.п.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

5. Тема кваліфікаційної роботи
Формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.
6. Термін подання роботи на кафедру 24.12.2025 р.

№	*Заходи*	*Термін виконання*	*Відмітка про виконання*
1	Вибір теми магістерської роботи, вивчення наукової літератури, затвердження теми й керівника.	*27.10.2024*	
2	Отримання консультації в керівника, вивчення наукової літератури, розробка плану роботи, визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження, критеріїв оцінювання.	*17.11.2024*	

3	Робота над теоретичною частиною магістерської роботи, аналіз літературних джерел. Розробка та апробація методики дослідно-експериментальної роботи.	*08.12.2024*	
4	Подання теоретичної частини випускної кваліфікаційної роботи для першого читання науковим керівником.	*12.01.2025*	
5	Усунення зауважень, урахування рекомендацій наукового керівника, подання теоретичної частини магістерської роботи на друге читання.	*09.02.2025*	
6	Проведення експериментальної роботи. Поетапний аналіз та обговорення її результатів.	*06.04.2025*	
7	Подання першого варіанта дослідно-експериментальної частини магістерської роботи на перевірку науковому керівникові.	*11.05.2025*	
8	Урахування рекомендацій наукового керівника, збагачення роботи додатковими дослідженнями, проведеними під час практики, підготовка варіанта роботи до попереднього захисту роботи на кафедрі.	*04.09.2025*	
9	Попередній захист роботи на кафедрі.	*25.09.2025*	
10	Доопрацювання магістерської роботи з урахуванням рекомендацій після попереднього захисту роботи на кафедрі.	*09.10.2025*	
11	Подання магістерської роботи науковому керівникові та рецензентові на підготовку відгуку й рецензії.	*01.11.2025*	
12	Подання на кафедру остаточного варіанта магістерської роботи, підписаного магістрантом, науковим керівником і рецензентом.	*24.12.2025*	

Здобувач вищої освіти _____ **Ігнатенко Р.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи **Бурдун В.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр професійної освіти» на тему: «Формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти».

Обсяг роботи 90 сторінок, 11 таблиць, 60 джерел.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Предмет дослідження – процес формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Рішення поставлених завдань, перевірка результатів і висновків здійснювалася на основі використання комплексу дослідницьких методів: системний аналіз та узагальнення філософської, психологічної, педагогічної літератури з проблеми формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти; аналіз стандартів, програм; педагогічні спостереження, анкетування, бесіди, тестування; кількісний і якісний аналіз результатів, статистична обробка.

У кваліфікаційній роботі за допомогою аналізу було визначено, що аксіологічна компетентність є ключовим чинником професійного становлення майбутнього викладача ЗПО. Вона забезпечує не лише якість навчання, а й формування особистості студента як громадянина і професіонала, що особливо важливо в умовах сучасних викликів.

Доведено, що створення ціннісно-орієнтованого освітнього середовища; інтеграцію теоретичної та практичної підготовки; використання інтерактивних і рефлексивних методів навчання; забезпечення педагогічного супроводу та індивідуальної підтримки студентів є ефективними педагогічними умовами формування аксіологічної компетентності.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ, АКСІОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, МАЙБУТНІ ВИКЛАДАЧІ ЗПО, ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗПО, СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

ЗМІСТ

ВСТУП 6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 10

1.1 Сутність та структура поняття «аксіологічна компетентність».... 10

1.2 Особливості формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти 17

1.3 Структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти..... 24

Висновки до розділу 1..... 34

РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ..... 36

2.1 Особливості реальної практики формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти..... 36

2.2 Експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти..... 50

2.3 Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи 61

Висновки до розділу 2..... 66

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ..... 70

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 74

ВСТУП

Сучасний стан українського суспільства зумовлений низкою глибоких трансформацій, пов’язаних із соціально-економічними викликами, війною та потребою відновлення держави в умовах європейської інтеграції. Війна в Україні актуалізувала проблему формування системи цінностей молоді, орієнтованої на гуманізм, патріотизм, відповідальність, повагу до прав і свобод людини. У цих умовах заклади професійної освіти (ЗПО) стають не лише осередками професійної підготовки майбутніх фахівців, але й середовищем формування громадянських і моральних орієнтирів.

Концептуальні положення щодо змісту, форм й методів організації навчально-виховного процесу у професійно-технічному навчальному закладі ґрунтуються на засадах Конституції України, «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті» (2001 р.), Закону України «Про професійно-технічну освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні, а також відповідно до вимог документів ЮНЕСКО, Міжнародної організації співробітництва і розвитку освіти.

Забезпечити цей процес покликаний викладач закладів професійної освіти, який має бути не лише професіоналом у своїй предметній галузі, але й носієм цінностей, здатним транслювати їх у навчально-виховному процесі. Це вимагає високого рівня аксіологічної компетентності як інтегральної якості особистості викладача.

Під аксіологічною компетентністю розуміємо здатність майбутнього педагога усвідомлювати систему власних цінностей, орієнтуватися в аксіологічному просторі суспільства, здійснювати критичний вибір та ієрархізацію цінностей, інтегрувати їх у професійну діяльність і виховний процес. Таким чином, аксіологічна компетентність визначає не лише світоглядні позиції педагога, а й безпосередньо впливає на якість освітнього середовища ЗПО.

Теоретико-методологічні основи аксіології та гуманістичної педагогіки

розроблені у працях В. Андрущенка, І. Зязюна, О. Сухомлинської, В. Кременя. Аксіологічні основи виховання та формування ціннісних орієнтацій досліджували Г. Васянович, О. Вознюк, Н. Батечко. На важливості формування аксіологічної компетентності людини в освітньому процесі (через освіту) наголошують вчені і практики В. Андрущенко, І. Галян, О. Галян, В. Рогоза. Проблеми компетентнісного підходу в освіті висвітлювали Л. Гриневич, О. Овчарук, О. Пометун. Зарубіжні вчені, зокрема Д. Дьюї, К. Роджерс, В. Франкл, наголошували на значенні освіти як процесу формування системи смислів і цінностей.

Однак попри наукові здобутки, питання системного формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти залишається недостатньо дослідженим.

Актуальність теми зумовлюється низкою протиріч:

– між потребою суспільства у викладачах закладів професійно-технічної освіти, здатних виховувати ціннісно-зорієнтовану молодь, та недостатньою увагою до аксіологічного компонента їхньої професійної підготовки;

– між державними освітніми стандартами, що декларують необхідність виховання громадянина-патріота, та реальною практикою, де переважає технократичний підхід до підготовки викладачів;

– між необхідністю формування у студентів закладів професійної освіти стійких моральних та громадянських орієнтирів (особливо в умовах війни) та відсутністю цілісних методичних моделей розвитку аксіологічної компетентності у педагогів;

– між інтеграцією України у європейський освітній простір і недостатнім рівнем аксіологічної готовності викладачів до реалізації європейських цінностей у навчальному процесі.

Таким чином, дослідження проблеми формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти є

своєчасним і соціально значущим, оскільки воно спрямоване на підвищення якості професійної освіти, зміцнення моральних та громадянських засад суспільства в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість, виявлені протиріччя зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи «Формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти».

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Предмет дослідження – процес формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Мета дослідження – розробка та апробація моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити ступінь дослідження проблеми; теоретично обґрунтувати поняття «аксіологічна компетентність майбутніх викладачів»; визначити сутність і структуру поняття «аксіологічна компетентність».
2. Визначити особливості формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.
3. Розробити та науково обґрунтувати структурно-функціональну модель формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.
4. Розробити механізм реалізації та оцінити ефективність моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Методологічною основою дослідження є принципи педагогічної аксіології, ідеї гуманістичної психології; системний, діалектичний, аксіологічний підходи**,** людиноцентризм; принципи гуманізму, єдності теорії і

практики, культуро відповідності, особистісної активності, інтеграції національних та європейських цінностей у професійно-технічну освіту.

Рішення поставлених завдань, перевірка результатів і теоретичних висновків здійснювалася на основі використання **комплексу дослідницьких методів**: системний аналіз та узагальнення філософської, психологічної, педагогічної літератури з проблеми формування аксіологічної компетентності; аналіз галузевих стандартів, програм; педагогічні спостереження, анкетування, бесіди, тестування; кількісний і якісний аналіз результатів експерименту, статистична обробка.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці змісту, організаційних форм і засобів; програми спецкурсу: «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності». Розроблено комплекс вимірювальних матеріалів для оцінки рівня критеріїв аксіологічної компетентності, визначення траєкторії освоєння освітньої програми та необхідні педагогічні умови організації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

1.1 Сутність та структура поняття «аксіологічна компетентність»

Перехід світових освітніх систем від знаннєвої до компетентнісної парадигми став однією з ключових тенденцій кінця XX – початку XXI століття. Якщо у традиційній освіті основним результатом вважалося засвоєння знань, то компетентнісний підхід акцентує увагу на здатності особистості застосовувати набуті знання, уміння й навички у різних життєвих і професійних ситуаціях.

У педагогічній літературі існує кілька підходів до визначення поняття «компетентність». На думку О. Овчарук, компетентність – це інтегрований результат освіти, який відображає здатність особистості діяти адекватно у проблемних ситуаціях, спираючись на власні знання, цінності та досвід [15]. За визначенням О. Пометун, компетентність включає когнітивний, мотиваційний і діяльнісний компоненти та характеризує не лише рівень підготовленості, а й готовність до практичної реалізації знань і умінь [39].

У контексті професійної підготовки викладачів закладів професійної освіти компетентнісний підхід має особливе значення, оскільки дозволяє сформувати у майбутніх педагогів цілісний комплекс характеристик: від предметно-методичних знань до ціннісних орієнтацій і соціальної відповідальності. Саме завдяки інтеграції всіх рівнів компетентностей викладач здатен ефективно впливати на особистісний і професійний розвиток студентів.

У цьому контексті аксіологічна компетентність виступає своєрідним смислотворчим ядром усієї професійної підготовки педагога. Вона надає гуманістичного виміру його знанням і навичкам, перетворюючи їх із суто

технологічних засобів у механізми виховання ціннісних орієнтирів учнівської молоді.

Поняття «цінність» належить до фундаментальних категорій філософії, педагогіки та психології. Його зміст розкриває багатовимірність людського буття та вказує на ті орієнтири, які визначають життєдіяльність особистості, суспільства й культури загалом. Саме філософія стала першою сферою знання, де були закладені основи наукового розуміння цінностей, їх природи, функцій та ролі у розвитку людини [2].

Як зазначає Л. Демінська, у засадах всіх визначень аксіології знаходиться поняття «цінності», як вираження значення об'єктів зовнішнього світу, а також інтересів і потреб самої людини. Поняття цінність завжди пов'язано з такими поняттями як «значення», «потрібність», «інтерес», «сенс», «норма». Існуючі системи цінностей відображають ціннісне відношення людини до всіх прояв приватного та суспільного життя. Так виникають такі ціннісні системи, як: особисті, національні, культурні, сімейні, громадські, педагогічні, професійні та ін. Система цінностей, перш за все, виявляються як свідоме відношення до своєї професії та своєї ролі в майбутній професійній діяльності [17].

Термін «аксіологія» (від грец. axios – цінність і logos – учення) у науковий обіг увів французький філософ П. Лапі у XIX ст., проте як самостійна галузь філософського знання вона почала активно формуватися наприкінці XIX – на початку XX ст. завдяки працям представників неокантіанства та феноменології. Зокрема, В. Віндельбанд і Г. Ріккерт вважали, що цінності є позаісторичними та апріорними засадами культури, які визначають напрямок духовного розвитку людства. Натомість М. Шелер та Н. Гартман запропонували феноменологічну концепцію цінностей, розглядаючи їх як ідеальні сутності, що мають власну ієрархію – від чуттєвих до духовних і релігійних [14].

У XX ст. концепції цінностей набули подальшого розвитку в працях Е. Фромма, Т. Парсонса, К. Клакхона, які наголошували на соціальній природі

цінностей, їхньому зв’язку з культурними нормами та моделями поведінки. Особливий внесок у розвиток аксіології зробив В. Франкл, який розглядав цінності як основу смисложиттєвих орієнтацій людини та засіб подолання екзистенційних криз [25].

Українські науковці також зробили вагомий внесок у розвиток аксіологічної проблематики. Зокрема, В. Андрущенко підкреслював, що цінності є визначальними у процесах соціалізації та становлення особистості, оскільки саме вони забезпечують спадкоємність культури та виховний потенціал освіти [1]. В. Кремень розвинув ідею людиноцентризму як провідної філософії сучасної освіти, у центрі якої стоїть особистість з її потребами, правами та ціннісними орієнтаціями [27]. О. Сухомлинська наголошувала на значенні моральних і духовних цінностей у педагогічному процесі, підкреслюючи, що без них неможливий повноцінний розвиток учня і вчителя [42].

Таким чином, у філософсько-методологічному вимірі цінності постають як:

– універсальні орієнтири, що визначають зміст і спрямованість діяльності людини;

– основа культурної спадкоємності й соціального розвитку;

– смисложиттєві категорії, які надають діяльності й життю людини певного значення;

– фундамент для виховання, навчання та формування професійної свідомості педагога [3; 35; 48].

У цьому контексті аксіологія виступає не лише теоретичним ученням про цінності, а й методологічною основою педагогіки. Вона створює підґрунтя для розуміння феномена аксіологічної компетентності викладача, адже саме через категорію «цінність» можливо пояснити, чому педагогічна діяльність виходить за межі технічної передачі знань і набуває світоглядного та культуротворчого значення [11; 18].

Ідеї аксіології, сформовані у філософії, набули подальшого розвитку в педагогічній науці, що привело до становлення спеціального напряму – педагогічної аксіології. Її предметом є дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій у сфері освіти, аналіз ролі педагога як носія й транслятора соціально та культурно значущих смислів [56].

Педагогічна аксіологія ґрунтується на тому, що освітній процес не зводиться лише до передачі знань та формування професійних умінь. Він є насамперед ціннісно-орієнтованим процесом, у якому відбувається засвоєння молоддю моральних, культурних, громадянських і професійних орієнтирів. Тому навчання виступає не лише інтелектуальною діяльністю, а й механізмом соціалізації та виховання особистості [6; 9; 16; 26; 36; 45].

В. Огнев'юк розглядає освіту як самоцінність, а також аналізує основні цінності, що є підґрунтям сучасної освіти: політико–правові – демократія, справедливість,закон і правопорядок; культурні – свобода, творчість,любов, спілкування, діяльність; моральні – сенс життя,щастя, добро, обов'язок, відповідальність, совість,честь, гідність; національні – державність, традиції, мова. Дещо в іншому напрямку спрямовує філософську рефлексію Н. Іордакі: для неї ключовими цінностями освіти виступають «добро», «істина», «любов», «свобода», «творчість» і «краса» [37].

Не можемо обминути також дослідження С. Клепка, який поставив питання цінностей освіти в онтологічну площину і висвітлив вказану проблему через упорядкування і систематизацію «цінностей буття». В якості провідних регулятивних цінностей освіти він інтерпретує любов як спосіб виконання цінностей, а також транснаціональне узгодження «старих» і «нових» соціальних цінностей і цінності буття [24].

Історії розвитку цінностей в освіті присвячена монографія Н. Ткачової, основним фокусом якої є дослідження ціннісних парадигм освіти в контексті євроінтеграції. В роботі подано системний погляд на сукупність освітніх цінностей, який є необхідним для відбору освітніх пріоритетів в українській системі освіти. Наукову цінність, насамперед, має те, що вперше в

педагогічній науці зроблено ретельний аналіз розвитку освітніх цінностей протягом історії існування людства, запропоновано їх переосмислення в контексті сучасних вимог суспільства [44].

Принципово нову концепцію освіти як соціокультурного феномену розроблено у працях В. Огнев'юка [37]. Автором осмислено ціннісний потенціал і процеси зміни парадигм сучасної української освіти через дослідження цінностей сталого людського розвитку. До основних компонентів освіти як соціального інституту автор зараховує не тільки відповідні галузі освітянських знань, а й властиві саме для освіти сукупність форм людської діяльності; певний ансамбль відносин, що складаються між людьми в царині освіти; система цінностей і норм у сфері освіти; специфічна для освіти мережа організацій, закладів і установ. Здійснюючи філософсько-аксіологічне осмислення освіти як однієї з найважливіших людських цінностей, її місця та ролі в системі цінностей сталого соціального розвитку, на який зорієнтовані трансформаційні процеси в нашій країні, з'ясовано, що поступ у царині освіти є лінійно поступальним процесом, і уможливлюється завдяки постійному поверненню, кожного разу – вже за інших умов, до певних наскрізних освітніх інваріантів – зразків, образів, моделей, установок тощо, – особливе місце серед яких посідають самобутні неминущі духовні цінності української культури.

В. Крижко основною цариною аксіології вважає освітні системи. За відомою формулою «педагог – це експерт із запровадження цінностей», на думку автора,особливого сенсу набуває необхідність здійснення аксіологічних корекцій стосовно управління освітою як соціальною інституцією. Саме тому аксіологічна парадигма розглядається автором в онтологічній ґенезі та поліпарадигмальному полі [29, с. 231]

У сучасній українській науці підкреслюється, що цінності в освіті виконують кілька важливих функцій:

– світоглядну – формують у студентів цілісне уявлення про людину, суспільство, культуру;

– нормативну – визначають стандарти поведінки і професійної діяльності;

– мотиваційну – виступають внутрішнім стимулом навчальної й виховної активності;

– комунікативну – сприяють налагодженню гуманних і партнерських відносин між учасниками освітнього процесу;

– культуротворчу – забезпечують передачу і відтворення культурних надбань [46; 50].

Особливої ваги педагогічна аксіологія набуває у сфері професійної освіти, адже викладач ЗПО не лише формує знання й уміння майбутніх робітників, але й впливає на їхню систему життєвих орієнтацій. Від того, які цінності педагог транслює у спілкуванні, навчанні та виховних заходах, залежить становлення особистості студента як громадянина, патріота і професіонала.

Таким чином, педагогічна аксіологія розглядає викладача як ключову фігуру у процесі формування ціннісного світу студентів. Його власна аксіологічна позиція стає зразком для наслідування, а рівень аксіологічної компетентності – критерієм ефективності освітнього впливу. У цьому контексті формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти є необхідною умовою якісної професійної підготовки та модернізації освітнього процесу [58].

Аксіологічна компетентність є складовою професійної компетентності педагога і водночас її смислотворчим ядром. На відміну від інших компонентів, що відображають суто знаннєві чи діяльнісні характеристики, аксіологічна компетентність спрямована на ціннісний вимір педагогічної діяльності. Вона визначає здатність викладача орієнтуватися у світі цінностей, формувати власну ціннісну систему та транслювати її вихованцям через освітній процес [51; 52].

У сучасній науковій літературі існує кілька трактувань сутності аксіологічної компетентності.

За Г. Васяновичем, вона є показником рівня орієнтації майбутнього педагога у сфері цінностей, уміння здійснювати їх критичний відбір і застосування у професійній діяльності [8].

О. Вознюк підкреслює інтегральність цього феномену, наголошуючи на єдності знань, ставлень і поведінкових практик, які ґрунтуються на гуманістичних і демократичних ідеалах [10].

В. Кремень розглядає аксіологічну компетентність як основу гуманістичної позиції педагога, що забезпечує його здатність виховувати громадянина, орієнтованого на свободу, відповідальність і творчу самореалізацію [27].

Зміст аксіологічної компетентності викладача закладу професійно-технічної освіти включає:

– усвідомлення ролі цінностей у формуванні особистості студента і суспільного розвитку загалом;

– критичну рефлексію власних орієнтирів та їх гармонізацію з професійними та суспільними вимогами;

– здатність інтегрувати гуманістичні, демократичні й національно-патріотичні цінності у зміст навчальних дисциплін і виховних заходів;

– уміння формувати у студентів готовність до морального вибору та відповідальної поведінки у різних життєвих і професійних ситуаціях [54].

Значення аксіологічної компетентності особливо зростає в умовах сучасних викликів для України. Війна актуалізувала потребу у педагогах, які здатні виховувати молодь у дусі патріотизму, громадянської свідомості, толерантності та поваги до гідності людини. Від рівня аксіологічної компетентності викладача залежить не лише якість навчання у закладах професійно-технічної освіти, а й процес відновлення національної єдності,

підготовка до інтеграції в європейський простір та забезпечення духовної стійкості молодого покоління [30].

Отже, аксіологічна компетентність постає як ключовий елемент професійної підготовки викладача закладу професійної освіти, що надає його діяльності гуманістичного, патріотичного й культуротворчого змісту та робить її одним із чинників розвитку українського суспільства в умовах сучасних викликів.

1.2 Особливості формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти

Специфіка діяльності викладача ЗПО полягає також у постійній роботі з учнями, які можуть походити з соціально вразливих груп, мати досвід вимушеного переселення або жити в умовах воєнного стану. Це накладає додаткову відповідальність на педагога як на провідника цінностей гуманізму, солідарності, стійкості та віри у майбутнє.

Модернізація системи освіти в Україні та інтеграція у європейський освітній простір зумовлюють підвищені вимоги до професійної підготовки педагогів, зокрема викладачів закладів професійної освіти (ЗПО). Згідно із Законом України «Про освіту» (2017), Національною рамкою кваліфікацій та Державними стандартами професійно-технічної освіти, діяльність викладача має ґрунтуватися не лише на предметних знаннях, а й на сформованих компетентностях, серед яких особливе місце посідає аксіологічна складова [20; 40].

У нормативних документах підкреслюється, що педагогічна діяльність повинна забезпечувати:

– виховання громадянина і патріота України, здатного діяти відповідально та свідомо;

– формування у студентів системи загальнолюдських і національних цінностей, таких як гідність, свобода, справедливість, солідарність;

– орієнтацію на європейські стандарти освіти, де ключову роль відіграють демократичні та гуманістичні орієнтири;

– розвиток професійної культури та етики, що передбачає чесність, відповідальність, повагу до прав людини й соціальну відповідальність за результати праці.

Для викладачів ЗПО це означає інтеграцію аксіологічної компетентності в усі аспекти професійної діяльності: від організації навчальних занять до виховної та профорієнтаційної роботи. Відповідно, сучасні стандарти підготовки педагогів висувають такі вимоги:

1. Знання основ педагогічної аксіології, психології ціннісних орієнтацій, національних і європейських освітніх цінностей.

2. Уміння створювати ціннісно орієнтоване освітнє середовище, що сприяє формуванню у студентів моральних і професійних орієнтирів.

3. Ставлення – прийняття гуманістичних, демократичних, патріотичних і професійних цінностей як власної життєвої позиції.

4. Практика – здатність застосовувати аксіологічний підхід у навчально-виховному процесі, уміти моделювати педагогічні ситуації, що потребують морального вибору та рефлексії [15; 59; 60].

Таким чином, сучасні освітні стандарти орієнтують викладача ЗПО на поєднання професійної компетентності (знання, методичні уміння, предметна підготовка) та аксіологічної компетентності (ціннісні орієнтири, гуманістична позиція, виховна діяльність). Це поєднання забезпечує підготовку фахівця, здатного формувати у студентів не лише знання й уміння, а й цінності, необхідні для життя у демократичному суспільстві та професійній спільноті [4; 5].

Науковці І. Галян та О. Галян розглядаючи особливості формування аксіологічної компетентності педагогів, потрактовують поняття «аксіологічну компетентність майбутнього педагога» як «наявність індивідуальної здатності (уміння) набувати впродовж усього життєвого шляху аксіознання та інтегрувати його в смислові структури [12, с. 23]. Крім того, вчені

наголошують на тому, що становлення аксіологічної компетентності буде успішним за умови звернення до ціннісносмислових аспектів педагогічної праці.

Крім того, Н. Шетеля наголошує, що аксіологічна компетентність постає «як здатність до практичної діяльності на ціннісній основі й системі аксіологічних знань, що засвідчується здатністю розуміти особливості різних ціннісних дискурсів і вмінням здійснювати обґрунтований ціннісний вибір» [53, с. 152].

Заклади професійно-технічної освіти мають подвійне завдання: забезпечити підготовку конкурентоспроможних робітничих кадрів і водночас сприяти соціалізації молоді. Тому діяльність викладача ЗПО виходить за межі традиційної навчальної роботи і поєднує професійну та виховну функції.

Професійна функція передбачає формування у студентів системи знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої спеціальності. Однак на відміну від вчителя загальноосвітньої школи, викладач ЗПО працює з молоддю, яка перебуває на межі шкільного й дорослого життя, часто має різні стартові можливості, рівень мотивації та життєвого досвіду. Це вимагає від педагога вміння інтегрувати навчальний зміст із виховними завданнями.

Виховна функція викладача ЗП(ПТ)О полягає у формуванні у студентів професійної культури, громадянської свідомості, відповідальності, патріотизму, толерантності, готовності до командної роботи. Саме на цьому етапі молодь активно визначає свої ціннісні орієнтири, і роль педагога стає вирішальною: він має не лише передавати знання, а й виступати зразком ціннісної поведінки, морального вибору та соціальної відповідальності [31].

Формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів закладів професійної освіти є складним і багатофакторним процесом, який залежить від сукупності соціокультурних, освітніх та особистісних умов. Взаємодія цих чинників визначає, наскільки майбутній педагог буде готовим не лише передавати знання, а й формувати у студентів систему цінностей.

Соціокультурні умови. Суспільний контекст суттєво впливає на аксіологічну сферу педагога. В умовах війни в Україні особливого значення набувають цінності патріотизму, солідарності, стійкості, взаємоповаги та гуманізму. Викладач ЗПО повинен інтегрувати ці орієнтири у свою діяльність, адже саме вони стають основою консолідації суспільства й відновлення держави. Крім того, процес євроінтеграції актуалізує потребу у розвитку цінностей демократії, прав людини, культурного діалогу та міжкультурної толерантності.

Освітні умови. Якість формування аксіологічної компетентності безпосередньо залежить від організації освітнього процесу у закладах вищої педагогічної освіти. До таких умов належать:

– інтеграція аксіологічного змісту у навчальні дисципліни;

– використання інноваційних методів навчання (дискусії, кейс-метод, тренінги, проєктна діяльність), що передбачають осмислення ціннісних проблем;

– створення ціннісно-насиченого освітнього середовища, у якому панують довіра, взаємоповага, академічна доброчесність;

– поєднання теоретичної підготовки з педагогічною практикою, що дозволяє студентам засвоювати й апробовувати ціннісні орієнтири у реальних ситуаціях [7; 33; 38; 41].

Особистісні умови. Формування аксіологічної компетентності неможливе без внутрішньої готовності майбутнього педагога до ціннісної рефлексії. Сюди входять:

– мотивація до саморозвитку та самоосвіти;

– здатність до самопізнання та самокритики;

– прагнення до морального вдосконалення й етичної поведінки;

– відкритість до діалогу, толерантність, емпатійність [32].

Власна система цінностей майбутнього викладача стає базою для його педагогічного впливу. Якщо він не приймає гуманістичних і демократичних

ідеалів на особистісному рівні, то не зможе ефективно прищепити їх своїм студентам [43].

Отже, успішне формування аксіологічної компетентності можливе лише за умови гармонійної взаємодії зовнішніх факторів (соціокультурних і освітніх) та внутрішніх передумов (особистісних). Це вимагає комплексного підходу, що поєднує ціннісно орієнтовану організацію освітнього процесу та індивідуальну роботу з формування ціннісної позиції кожного майбутнього викладача.

Попри усвідомлення значущості аксіологічної компетентності в професійній підготовці педагогів, у сучасній освітній практиці існує низка проблем і суперечностей, що ускладнюють її формування у майбутніх викладачів закладів професійної освіти (ЗПО).

1. Домінування знаннєвої парадигми.

У багатьох закладах вищої освіти підготовка викладачів усе ще орієнтована переважно на передачу знань та формування методичних умінь, тоді як питання ціннісного розвитку студентів розглядаються як другорядні. Це призводить до фрагментарного засвоєння аксіологічних аспектів без їх інтеграції у професійну діяльність.

2. Недостатня увага до практичної реалізації аксіологічних орієнтирів.

Навчальні програми здебільшого містять теоретичний матеріал про значення цінностей, проте бракує практико-орієнтованих завдань, які б формували вміння студентів застосовувати ціннісні підходи у реальних педагогічних ситуаціях.

3. Слабка аксіологічна підготовка викладачів-наставників.

Викладачі, які здійснюють керівництво педагогічною практикою, не завжди мають достатньо розвинену власну аксіологічну компетентність. Це знижує ефективність їхньої ролі як носіїв і трансляторів цінностей у професійній освіті.

4. Вплив соціальних і культурних викликів.

Молодь, що навчається у ЗП(ПТ)О, часто перебуває у складних життєвих умовах: економічна нестабільність, наслідки війни, вимушене переселення, соціальна вразливість сімей. Це може спричиняти деформацію ціннісної системи студентів, знижувати мотивацію до навчання та ускладнювати виховний вплив педагога. Викладач у таких умовах стикається з потребою поєднувати навчальну діяльність із психологічною підтримкою та соціальним супроводом [49].

5. Розрив між нормативними вимогами та реальною практикою.

Державні стандарти освіти декларують виховання громадянина, здатного діяти на основі демократичних і гуманістичних цінностей. Проте реальна практика підготовки педагогів часто не має достатнього інструментарію для системного розвитку аксіологічної компетентності. Це створює ситуацію, коли формально задекларовані цінності залишаються на рівні гасел, а не стають особистісними орієнтирами студентів.

6. Недостатня інтеграція міжнародного досвіду.

Європейський освітній простір пропонує розвинені моделі ціннісного виховання, орієнтовані на розвиток громадянських і соціальних компетентностей. В Україні ці практики впроваджуються вибірково й не завжди враховують специфіку професійно-технічної освіти [19].

Отже, головними труднощами формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів є невідповідність між декларативними цілями і практичним змістом підготовки, недостатня увага до практичної складової та вплив соціокультурних викликів. Подолання цих проблем можливе шляхом оновлення освітніх програм, підвищення аксіологічної підготовки викладачів-наставників та інтеграції сучасних методик ціннісно орієнтованої освіти.

У країнах Європейського Союзу аксіологічний вимір освіти традиційно розглядається як складова громадянської та соціальної компетентності. У документах Європейської комісії (Key Competences for Lifelong Learning, 2018) наголошується, що освіта має формувати в учнів цінності демократії, поваги

до прав людини, культурного розмаїття, толерантності та солідарності [57]. Викладачі в системі професійної освіти Фінляндії, Німеччини, Польщі проходять підготовку, що включає курси з педагогічної етики, громадянського виховання, медіації конфліктів і міжкультурного діалогу. У США акцент робиться на вихованні через service learning (навчання через суспільно корисну діяльність), де студенти залучаються до волонтерських і громадських проектів, що інтегрують ціннісні орієнтири в професійне становлення.

В Україні формування аксіологічної компетентності педагогів активно розробляється у працях В. Андрущенка, Г. Васяновича, О. Вознюка, В. Кременя, О. Сухомлинської [1; 8; 10; 27; 42]. Українська традиція акцентує на поєднанні національних і загальнолюдських цінностей, особливо в умовах воєнних викликів. В освітніх стандартах і програмах професійної підготовки педагогів наголошується на вихованні громадянськості, патріотизму, моральної відповідальності, культури взаємодії. У багатьох педагогічних університетах вводяться спецкурси й тренінги з аксіологічної проблематики, проводяться практики, спрямовані на інтеграцію ціннісного змісту в освітню діяльність.

Зарубіжний досвід відзначається високим рівнем інституційної підтримки, коли ціннісно-орієнтоване виховання інтегроване у всі рівні підготовки педагогів і супроводжується сучасними методиками (тренінги, міжкультурні проекти, волонтерство).

Вітчизняна практика більше орієнтована на гуманістичні та патріотичні цінності, актуальні в умовах воєнних і соціальних трансформацій, але потребує подальшої методичної конкретизації та систематичної реалізації [47; 55].

Отже, зарубіжний та український досвід має спільну основу – визнання цінностей ядром освітнього процесу, проте відрізняється акцентами. Для України важливо інтегрувати європейські методики формування аксіологічної компетентності з урахуванням національних пріоритетів і викликів воєнного часу.

Можемо зробити висновок, що особливості формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів ЗПО зумовлені специфікою їхньої діяльності, що поєднує професійну та виховну функції. Вимоги сучасних освітніх стандартів орієнтують на підготовку педагога, здатного виховувати громадянську свідомість, патріотизм, толерантність, соціальну відповідальність та професійну етику.

1.3 Структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти

Т. Калюжна відмічає, що аксіосфера сучасного викладача – це унікальна духовна освіта, що включає ціннісні орієнтації, що забезпечують самозбереження людини в просторі і в часі. Моделювання такої системи – це діагностичний і прогностичний процес у визначенні актуального стану і найближчих перспектив в розвитку системи освіти і майбутнього країни в цілому. Оскільки ціннісні орієнтації опосередкують відношення людини до світу і самої себе, дуже важливо розвивати ті з них, які мають духовне наповнення і цілеспрямовано впливають на розвиток самобутності, внутрішньої глибини особистості, багатогранності проявів у сфері освітньої системи [21; 22; 23].

Метод моделювання є одним із провідних інструментів сучасних науково-педагогічних досліджень. Його сутність полягає в поєднанні аналізу педагогічного об’єкта з експериментальною перевіркою через побудову логічних конструкцій та гіпотетичних припущень. На думку В. Маслова, моделювання доцільно розглядати не лише як метод, а й як окрему підсистему управління, що має власні функції та форми реалізації [34].

С. Гончаренко визначає моделювання як процес встановлення аналогій між явищами, виявлення відповідності одного об’єкта іншому у певних аспектах і створення на цій основі спрощеної системи (моделі), яка відтворює властивості більш складного оригіналу. Учений наголошує, що механізм

моделювання охоплює кілька послідовних операцій: перехід від реального об’єкта до його моделі, безпосереднє конструювання моделі, експериментальне дослідження та повернення до початкового об’єкта шляхом перенесення отриманих результатів [13].

Застосування моделювання розглядається як ефективний спосіб удосконалення підготовки майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти, зокрема у формуванні їхньої готовності до професійної мобільності в умовах магістерського навчання.

Термін «модель» (від франц. modele – зразок, норма; лат. modulus – образ, спрощений опис або зменшений варіант складного явища) трактується як ідеалізована або матеріально втілена система, що відображає досліджуваний об’єкт і дозволяє впливати на нього. Завдяки роботі з моделлю можна отримати нові знання про реальний об’єкт і його закономірності [28].

Структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти має на меті забезпечити цілісний процес розвитку у студентів педагогічних спеціальностей здатності усвідомлювати, приймати та транслювати систему цінностей у професійно-педагогічній діяльності. Така модель покликана поєднати теоретичні знання з практичними навичками і сприяти гармонійному розвитку особистості викладача, орієнтованого на гуманістичні, демократичні, патріотичні та професійні цінності.

Для реалізації поставленої мети визначаються такі з**авдання**:

1. Забезпечити інтеграцію аксіологічного змісту в освітні програми підготовки викладачів ЗПО.

2. Сприяти розвитку ціннісної свідомості майбутніх педагогів, формуванню у них світоглядної цілісності та моральної зрілості.

3. Формувати здатність студентів до критичної рефлексії власних ціннісних орієнтацій і їх гармонізації з професійними вимогами та суспільними потребами.

4. Розвивати практичні вміння застосовувати аксіологічний підхід у навчально-виховному процесі, моделювати педагогічні ситуації з урахуванням моральних та громадянських орієнтирів.

5. Виховувати готовність до виконання виховної функції педагога, що включає передавання студентам цінностей людяності, гідності, соціальної відповідальності й професійної етики.

Реалізація структурно-функціональної моделі ґрунтується на системі **принципів**:

1. Принцип гуманізму – орієнтація на людину як найвищу цінність, забезпечення поваги до гідності та прав особистості.

2. Принцип культуровідповідності – врахування національних традицій, духовних надбань українського народу та інтеграція їх у професійно-технічну освіту.

3. Принцип інтеграції теорії і практики – поєднання академічної підготовки з педагогічною практикою, що сприяє формуванню ціннісних орієнтацій у реальних умовах.

4. Принцип особистісно-орієнтованого навчання – визнання індивідуального досвіду студента, розвиток його унікальних ціннісних установок і потенціалу.

5. Принцип єдності національних та європейських цінностей – поєднання патріотизму, громадянської відповідальності та солідарності з демократичними і гуманістичними орієнтирами європейського освітнього простору.

6. Принцип рефлексивності – стимулювання майбутніх викладачів до самопізнання, оцінки власних вчинків і системи цінностей, що є необхідною умовою їх професійного становлення.

Таблиця 1.1

Структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів ЗПО

Блоки моделі	Зміст	Функції	Етапи формування	Критерії та результати
Змістовний	- знання з філософії та педагогічної аксіології; - національні та європейські цінності; компетентнісний підхід; - структура та сутність аксіологічної компетентності	- мотиваційна; - ціннісно-орієнтаційна	Діагностичний (виявлення вихідного рівня знань і цінностей)	**Когнітивний критерій**: системність знань про цінності, усвідомлення їх ролі в освіті
Організаційний	- інтерактивні методи (дискусії, кейси, рольові ігри); - тренінги та практики; - створення виховного середовища; - залучення до волонтерської діяльності	- виховна; - професійно-розвивальна; - інтегративна	Формувальний (активне засвоєння цінностей у навчальній і практичній діяльності)	**Емоційно-ціннісний критерій**: прийняття гуманістичних, патріотичних і демократичних цінностей
Результативний	- критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний); - показники сформованості; - рівні (низький, середній, високий); - методи оцінювання (тести, портфоліо, рефлексія)	- рефлексивна; - інтегративна	Рефлексивно-оцінювальний (самооцінка, аналіз досягнень, корекція)	**Діяльнісний критерій**: здатність інтегрувати цінності в освітній процес і бути носієм ціннісної позиції

Таким чином, мета, завдання та принципи моделі визначають теоретико-методологічний фундамент для побудови цілісного процесу формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О, що забезпечує єдність знань, ціннісних орієнтацій та практичної діяльності.

Подана модель відображає логіку формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів ЗПО як цілісного процесу. Вона включає три взаємопов'язані блоки: змістовний (орієнтований на засвоєння знань про цінності та педагогічну аксіологію), організаційний (передбачає умови, методи й форми навчання, що забезпечують розвиток ціннісних орієнтацій) та результативний (визначає критерії, показники та рівні сформованості компетентності).

Модель виконує низку функцій – мотиваційну, ціннісно-орієнтаційну, виховну, професійно-розвивальну, рефлексивну та інтегративну – які реалізуються поетапно: діагностичний, формувальний та рефлексивно-оцінювальний етапи. Її результатом є досягнення високого рівня аксіологічної компетентності, що проявляється у здатності майбутнього викладача бути носієм і транслятором гуманістичних, демократичних і патріотичних цінностей у професійній діяльності.

Розглянемо це детальніше.

Структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти ґрунтується на трьох взаємопов'язаних блоках: змістовному, організаційному та результативному. Кожен із них виконує специфічні функції, але разом вони утворюють єдину систему.

1. Змістовний блок.

Цей блок визначає теоретико-методологічні засади процесу формування аксіологічної компетентності. Він включає:

– знання з філософії цінностей та педагогічної аксіології;

– уявлення про структуру та функції аксіологічної компетентності педагога;

– розуміння національних та європейських освітніх цінностей (права людини, демократія, патріотизм, солідарність, соціальна справедливість);

– опанування сучасного компетентнісного підходу та його місця у професійній підготовці викладачів ЗПО.

Таким чином, змістовний блок відповідає на питання «що саме» має бути засвоєно студентами для розвитку аксіологічної компетентності.

2. Організаційний блок.

Цей блок визначає умови, методи та форми освітнього процесу, які забезпечують реалізацію моделі. Він включає:

– використання інтерактивних методів (дискусії, дебати, аналіз педагогічних ситуацій, рольові ігри, кейс-метод);

– впровадження тренінгових занять із розвитку ціннісних орієнтацій і професійної етики;

– створення виховного середовища, де домінують довіра, партнерські стосунки, академічна доброчесність;

– залучення студентів до соціально значущих проектів та волонтерської діяльності як засобу практичного засвоєння цінностей;

– поєднання теоретичної підготовки з педагогічною практикою у ЗПО, де студенти можуть реалізовувати аксіологічний підхід безпосередньо у роботі з учнями.

Організаційний блок відповідає на питання «як» відбувається формування аксіологічної компетентності.

3. Результативний блок.

Цей блок спрямований на визначення досягнутих результатів та рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів. Він включає:

– критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний);

– показники (обсяг і системність знань про цінності, прийняття їх як особистісних орієнтирів, здатність застосовувати у педагогічній діяльності);

– рівні сформованості (низький, середній, високий);

– інструменти оцінювання (діагностичні методики, анкетування, аналіз педагогічних ситуацій, портфоліо студента).

Результативний блок відповідає на питання «якого рівня досягнуто» у процесі реалізації моделі.

Таким чином, триєдина структура моделі забезпечує цілісність процесу: змістовний блок задає орієнтири, організаційний – визначає шляхи, результативний – фіксує досягнення. Їх взаємодія робить процес формування аксіологічної компетентності системним і керованим.

Структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти виконує низку взаємопов'язаних функцій, кожна з яких відображає певний аспект її впливу на професійне становлення педагога.

1. Мотиваційна функція.

Модель стимулює у студентів внутрішню зацікавленість у засвоєнні цінностей і розкриває практичну значущість аксіологічної компетентності для їхньої майбутньої діяльності. Завдяки завданням, що пов'язані з реальними педагогічними ситуаціями, формується усвідомлення: викладач не лише навчає, а й виховує особистість.

Приклад: проведення тренінгових занять, де студенти аналізують роль викладача як морального орієнтира для учнів.

2. Ціннісно-орієнтаційна функція.

Модель допомагає студентам вибудовувати власну ієрархію цінностей і гармонізувати її з вимогами професійної діяльності. Це забезпечує внутрішню узгодженість між особистими переконаннями та професійними обов'язками.

Приклад: під час дискусій чи аналізу кейсів майбутні викладачі вчаться ухвалювати рішення, що ґрунтуються на принципах справедливості, гуманізму, академічної доброчесності.

3. Виховна функція.

Модель формує готовність майбутнього викладача виступати носієм і транслятором цінностей у педагогічному середовищі. Студенти оволодівають

уміннями створювати виховні ситуації, які сприяють формуванню у здобувачів ЗП(ПТ)О патріотизму, відповідальності, культури взаємодії.

Приклад: розробка студентами власних виховних проектів для учнів ПТО (наприклад, проєкти з екологічної відповідальності чи волонтерської діяльності).

4. Професійно-розвивальна функція.

Модель забезпечує розвиток професійної ідентичності майбутнього викладача, підкреслюючи, що його діяльність є не лише технологічною (передати знання), а й ціннісно насиченою. Таким чином формується цілісна позиція педагога, здатного поєднувати навчання і виховання.

Приклад: під час педагогічної практики студенти оцінюють не лише методичні аспекти занять, а й те, наскільки вони інтегрують ціннісний зміст у свою роботу з учнями.

5. Рефлексивна функція.

Модель створює умови для самопізнання та самокорекції майбутніх викладачів. Через рефлексивні завдання студенти навчаються критично оцінювати власні цінності, ставлення до професії, педагогічні вчинки.

Приклад: ведення студентами «щоденника професійних цінностей», де вони відображають свої переживання, спостереження і зміни у власних аксіологічних орієнтаціях.

6. Інтегративна функція.

Модель забезпечує поєднання знань, емоційно-ціннісних ставлень і практичної діяльності в єдину систему. Це дозволяє уникнути розриву між теорією й практикою та сформувати цілісну аксіологічну позицію викладача.

Приклад: проектне навчання, де студенти не лише розробляють освітній захід, а й обґрунтовують його аксіологічний зміст та оцінюють його виховний ефект.

Таким чином, функції моделі охоплюють як мотиваційно-світоглядний рівень (мотиваційна, ціннісно-орієнтаційна), так і практично-виховний рівень (виховна, професійно-розвивальна), а також рефлексивно-

інтегративний рівень (рефлексивна, інтегративна). Це забезпечує її системність і ефективність у процесі формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів ЗПО.

Процес формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти є поступовим і передбачає проходження кількох етапів. Кожен з них має власну мету, завдання та результати, які поступово вибудовують цілісну систему ціннісних знань, орієнтацій та практичних умінь.

1. Діагностичний етап.

Мета: виявити рівень вихідної підготовки студентів у сфері ціннісних орієнтацій та їхню мотивацію до професійно-педагогічної діяльності.

Завдання:

– визначення індивідуальних ціннісних установок студентів (через анкетування, тести, рефлексивні інтерв'ю);

– діагностика рівня сформованості когнітивного, емоційно-ціннісного і діяльнісного критеріїв;

– формування у студентів розуміння важливості аксіологічної компетентності у професійній підготовці.

Результат: створення індивідуального профілю аксіологічних орієнтацій, який стане основою подальшої корекційно-розвивальної роботи.

2. Формувальний етап.

Мета: розвиток і закріплення у студентів системи цінностей, необхідних для педагогічної діяльності.

Завдання:

– інтеграція аксіологічного змісту у навчальні дисципліни (педагогіка, психологія, методика професійного навчання);

– використання активних методів навчання (дискусії, кейс-методи, тренінги, моделювання педагогічних ситуацій);

– залучення студентів до соціально значущої та волонтерської діяльності;

– організація педагогічної практики з акцентом на виховні завдання.

Результат: формування у студентів ціннісної свідомості, здатності приймати ціннісно зумовлені рішення та застосовувати аксіологічний підхід у педагогічній діяльності.

3. Рефлексивно-оцінювальний етап.

Мета: закріплення результатів і розвиток здатності до самопізнання та самокорекції у сфері цінностей.

Завдання:

– організація самооцінки студентами власних змін у ціннісній сфері;

– аналіз успішності інтеграції аксіологічних орієнтирів у педагогічну практику;

– проведення підсумкових занять із рефлексивними методиками (портфоліо, щоденники професійних цінностей, групові обговорення).

Результат: формування зрілої аксіологічної позиції майбутнього викладача, готового до системного впровадження цінностей у професійно-технічну освіту.

Цей підхід дозволяє зробити процес формування аксіологічної компетентності керованим і результативним.

Отже, розроблена структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності включає три блоки (змістовний, організаційний, результативний), виконує низку функцій (мотиваційна, ціннісно-орієнтаційна, виховна, професійно-розвивальна, рефлексивна, інтегративна), реалізується поетапно (діагностичний, формувальний, рефлексивно-оцінювальний етапи) та передбачає оцінювання за когнітивним, емоційно-ціннісним і діяльнісним критеріями.

Висновки до розділу 1

Здійснений у першому розділі аналіз теоретико-методичних засад дослідження проблеми формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти дозволяє нам зробити ряд висновків узагальнюючого характеру.

Аксіологічну компетентність визначаємо як інтегральну характеристику особистості педагога, що поєднує знання про цінності, їхнє особистісне прийняття та практичну здатність реалізовувати у професійно-педагогічній діяльності. Вона виступає смислотворчим ядром професійної компетентності викладача.

У філософсько-методологічному вимірі цінності розглядаються як універсальні орієнтири людської культури, тоді як у педагогічній аксіології вони набувають статусу засадничих категорій навчально-виховного процесу. Це забезпечує перехід від знаннєвої парадигми до ціннісно-орієнтованої освіти.

Особливості формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів ЗПО зумовлені специфікою їхньої діяльності, що поєднує професійну та виховну функції. Вимоги сучасних освітніх стандартів орієнтують на підготовку педагога, здатного виховувати громадянську свідомість, патріотизм, толерантність, соціальну відповідальність та професійну етику.

Формування аксіологічної компетентності залежить від комплексу умов:

– соціокультурних (суспільні трансформації, воєнні виклики, євроінтеграційні процеси);

– освітніх (зміст навчальних програм, інноваційні методи, практика у ЗПО);

– особистісних (мотивація, рефлексивність, готовність до морального вибору).

Аналіз проблем засвідчив наявність труднощів: домінування знаннєвої парадигми, недостатня практична спрямованість програм, слабка аксіологічна підготовка наставників, вплив соціально-економічних криз і війни. Подолання цих проблем можливе шляхом системного оновлення освітнього процесу.

Розроблена структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності включає три блоки (змістовний, організаційний, результативний), виконує низку функцій (мотиваційна, ціннісно-орієнтаційна, виховна, професійно-розвивальна, рефлексивна, інтегративна), реалізується поетапно (діагностичний, формувальний, рефлексивно-оцінювальний етапи) та передбачає оцінювання за когнітивним, емоційно-ціннісним і діяльнісним критеріями.

Отже, аксіологічна компетентність є ключовим чинником професійного становлення майбутнього викладача ЗПО. Вона забезпечує не лише якість навчання, а й формування особистості студента як громадянина і професіонала, що особливо важливо для відновлення й розвитку українського суспільства в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

2.1 Особливості реальної практики формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти

Педагогічний експеримент проводився на базі Луганського Національного університету імені Тараса Шевченко. В дослідженні брали участь 40 студентів (КГ – 20, ЕГ – 20) спеціальності «Професійна освіта. Транспорт». Вік учасників дослідження коливається у межах 19–25 років.

Експериментальне дослідження складалося з трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного.

Метою констатувального етапу експерименту було визначення рівнів сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Завдання констатувального етапу експерименту*:*

- на підставі теоретичного аналізу визначити критерії, показники та рівні сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти;
- розробити діагностичні методики відносно рівнів сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти;
- здійснити кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

Спираючись на теоретичне підґрунтя, створене у попередньому розділі, ми визначили критерії сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний та відповідні показники.

Першим критерієм сформованості аксіологічної компетентності у

майбутніх викладачів закладів професійної освіти було визначено **когнітивний,** що відображає рівень знань про сутність і функції цінностей, педагогічну аксіологію, компетентнісний підхід та аксіологічну складову професійної діяльності викладача, і який характеризується такими показниками:

– знання основ філософії цінностей і педагогічної аксіології;

– розуміння структури аксіологічної компетентності та її місця в системі професійної підготовки;

– усвідомлення ролі національних та європейських цінностей у професійній діяльності.

Наступним критерієм сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти визначено **емоційно-ціннісний** (характеризує рівень прийняття та переживання цінностей як особистісно значущих орієнтирів), який у свою чергу констатувався такими показниками:

– позитивне ставлення до гуманістичних, демократичних, патріотичних цінностей;

– готовність до морального вибору у складних педагогічних ситуаціях;

– емоційна включеність у виховний процес, щирість та автентичність у трансляції цінностей.

Останнім критерієм було обрано **діяльнісний** (визначає здатність застосовувати аксіологічні орієнтири у педагогічній практиці), що характеризується такими показниками:

– уміння інтегрувати ціннісні аспекти у зміст навчальних занять;

– використання методів виховання, що передбачають формування у студентів моральних орієнтирів (дискусії, кейси, виховні заходи);

– здатність бути зразком ціннісної поведінки у професійному середовищі.

Окреслені критерії і показники виступили підґрунтям для виокремлення рівнів сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти: високий, середній, низький.

Високий рівень: характеризується цілісною аксіологічною свідомістю, системними знаннями про природу цінностей, їх функції та роль у становленні особистості учня й педагога. Майбутній викладач має стійку систему гуманістичних, громадянських і професійних орієнтирів, виявляє моральну зрілість, емпатію, відповідальність і здатність до морального вибору. Емоційно-ціннісна сфера гармонійна, що проявляється у щирому прийнятті й послідовному дотриманні етичних норм у взаємодії з іншими. У професійній діяльності такі студенти вміють інтегрувати ціннісний зміст у всі форми навчання, виступають ініціаторами виховних заходів, проєктів, волонтерських акцій. Вони здатні не лише передавати цінності, а й створювати умови для їх засвоєння учнями. Високий рівень також передбачає сформовану рефлексивну компетентність – здатність до самоспостереження, самооцінки, корекції власної поведінки відповідно до етичних стандартів педагогічної професії. Такі викладачі демонструють аксіологічну цілісність, що проявляється у єдності знань, переконань, почуттів і дій.

Середній рівень: майбутні викладачі цього рівня володіють базовими знаннями про цінності, розуміють їх значення в освіті та вихованні, проте ще не демонструють стійкої аксіологічної позиції. Вони визнають важливість гуманізму, патріотизму, соціальної відповідальності, але не завжди послідовно реалізують ці принципи у власній поведінці чи професійній діяльності. Емоційно-ціннісна сфера розвинена частково: спостерігається вибіркове прийняття цінностей, залежність від думки оточення. У педагогічній практиці такі студенти здатні визначити ціннісний зміст навчального матеріалу, однак не завжди уміють органічно інтегрувати його у виховну роботу. Їхня діяльність потребує додаткової рефлексії та наставницької підтримки. На цьому рівні формується готовність до самопізнання, з’являється прагнення до морального самовдосконалення, але бракує досвіду саморегуляції й ціннісно

вмотивованих рішень у складних педагогічних ситуаціях.

Низький рівень: характерна фрагментарність знань про сутність і функції цінностей, поверхневе уявлення про педагогічну аксіологію та відсутність системного розуміння зв'язку між ціннісними орієнтаціями і професійною діяльністю. У студентів спостерігається слабка мотивація до осмислення гуманістичних і морально-етичних аспектів педагогічної професії. Емоційно-ціннісна сфера нестійка: переважає байдужість або зовнішня демонстративність ставлень без внутрішнього прийняття. Під час практичної діяльності майбутні викладачі, як правило, не інтегрують ціннісний зміст у навчальний процес, обмежуються технічним виконанням завдань. Такі студенти схильні діяти за зразком, без творчого осмислення, уникають саморефлексії, не здатні критично оцінити власну систему цінностей і моральні наслідки педагогічних рішень. Їхні професійні орієнтири часто ситуативні та залежать від зовнішніх стимулів.

Для дослідження рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти нами було підібрано наступні діагностичні методики.

Методика № 1. Оцінка рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за когнітивним критерієм (знання основ філософії цінностей і педагогічної аксіології; розуміння структури аксіологічної компетентності та її місця в системі професійної підготовки; усвідомлення ролі національних та європейських цінностей у професійній діяльності).

Завдання 1. Тест «Аксіологічна обізнаність педагога» (авторська адаптація на основі підходів В. Кременя, І. Зязюна, О. Вознюка).

Мета: визначити рівень теоретичних знань і понять, пов'язаних із аксіологічною компетентністю майбутніх викладачів, здатність студентів розуміти, пояснювати та застосовувати ці знання в контексті педагогічної діяльності.

Матеріали: тестовий бланк.

Інструкція: дослідження проводиться з усіма студентами.

Процедура виконання: студентам пропонується відповісти на 15 тестових запитань із трьома варіантами відповідей.

Приклади запитань:

1. Яка цінність є провідною у гуманістичній педагогіці?
2. Що означає поняття «аксіологічна компетентність педагога»?
3. Яка з наведених характеристик відповідає ціннісно-орієнтованому стилю викладання?
4. У чому полягає роль педагога у трансляції суспільних цінностей?
5. Який із принципів є ключовим для аксіологічного підходу в освіті?

Оцінювання: За кожну правильну відповідь студент отримує 1 бал, максимальний результат – 15 балів.

Шкала рівнів сформованості:

Високий рівень – 12–15 балів (глибоке розуміння понять, здатність наводити приклади, логічність мислення).

Середній рівень – 7–11 балів (часткове розуміння сутності понять, відсутність прикладів застосування).

Низький рівень – 0–6 балів (поверхневі знання, фрагментарне уявлення про аксіологічні процеси).

Методика № 2. Оцінка рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за емоційно-ціннісним критерієм (позитивне ставлення до гуманістичних, демократичних, патріотичних цінностей; готовність до морального вибору у складних педагогічних ситуаціях; емоційна включеність у виховний процес, щирість та автентичність у трансляції цінностей).

Завдання 1. Опитувальник «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч, адаптований до педагогічного контексту).

Мета: з’ясувати, які цінності є пріоритетними для студентів, визначити рівень емоційного прийняття та готовність до їх реалізації у професійній діяльності.

Інструкція: дослідження проводиться з усіма студентами.

Процедура виконання: студентам пропонується два списки цінностей – термінальні (життєві) та інструментальні (поведінкові). Необхідно розташувати їх у порядку особистої значущості: – від 1 (найважливіша) до 18 (найменш значуща).

Приклади цінностей:

- термінальні: щастя, духовність, пізнання, свобода, соціальна справедливість, любов, професійна самореалізація;
- інструментальні: чесність, відповідальність, толерантність, доброзичливість, незалежність, самоконтроль, культура спілкування.

Обробка результатів: Визначаються домінуючі групи цінностей:

- гуманістичні;
- професійно-моральні;
- матеріально-прагматичні.

Шкала рівнів:

Високий рівень – переважають гуманістичні, духовні, морально-етичні орієнтири;

Середній рівень – поєднання моральних і прагматичних цінностей, нестійкість у пріоритетах;

Низький рівень – домінують егоцентричні, утилітарні мотиви, байдужість до соціальних цінностей.

Завдання 2. Опитувальник В. Бойка «Емпатійні здібності»

Мета: дослідити рівень розвитку емпатії як ключового елементу емоційно-ціннісного компоненту аксіологічної компетентності.

Інструкція: кожне твердження оцінюється студентом як «так» (1 бал) або «ні» (0 балів).

Приклади тверджень:

1. Мені легко зрозуміти, коли людині неприємно чи соромно, навіть якщо вона цього не показує.
2. Я завжди співчуваю учням, якщо бачу їхню розгубленість.

3. Мене засмучують конфлікти між людьми, навіть якщо я не беру участі.

4. Я можу відчути емоційний стан іншої людини без слів.

5. Я намагаюся підтримати колег або студентів, коли вони засмучені.

Обробка результатів: Кількість позитивних відповідей (1 бал = «так») підсумовується. Максимум – 30 балів.

Шкала рівнів емпатії:

Високий рівень – 21–30 балів: сформована здатність до емпатії, активне співпереживання, чутливість до емоційного стану інших.

Середній рівень – 11–20 балів: вибіркова емпатія, залежна від ситуації або особистої зацікавленості.

Низький рівень – 0–10 балів: емоційна байдужість, труднощі у встановленні довірливих стосунків.

Методика № 3. Оцінка рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за діяльнісним критерієм (уміння інтегрувати ціннісні аспекти у зміст навчальних занять; використання методів виховання, що передбачають формування у студентів моральних орієнтирів; здатність бути зразком ціннісної поведінки у професійному середовищі).

Завдання 1. Анкета «Самооцінка аксіологічної компетентності» (авторська)

Інструкція: дослідження проводиться з усіма студентами.

Процедура виконання: студентам пропонується відповісти на 15 тверджень, оцінюючи ступінь своєї згоди за 5-бальною шкалою (1 – «повністю не згоден», 5 – «повністю згоден»).

Приклади тверджень:

1. Я намагаюся зрозуміти й прийняти цінності інших людей.

2. У своїй професійній діяльності я керуюся принципами справедливості та поваги.

3. Мені важливо, щоб мої учні відчували безпеку, підтримку й довіру.

4. Я усвідомлюю вплив власних цінностей на результати навчального процесу.

5. Я прагну особистісного розвитку й самовдосконалення як викладач.

Оцінювання: Підраховується середній бал за всіма твердженнями.

Шкала рівнів:

Високий рівень – 4,1–5,0 бала: студент чітко усвідомлює власні цінності, рефлексивно ставиться до своєї діяльності, проявляє моральну зрілість.

Середній рівень – 2,6–4,0 бала: студент частково усвідомлює власну аксіологічну позицію, але не завжди послідовно реалізує її у діяльності.

Низький рівень – 1,0–2,5 бала: низька рефлексивність, відсутність внутрішньої потреби у розвитку ціннісної сфери

Завдання 2. Спостереження викладачів-наставників під час педагогічної практики + аналіз педагогічних ситуацій (авторський кейс-інструментарій).

Мета: визначити рівень сформованості практичних умінь і навичок, необхідних для впровадження аксіологічних принципів у професійній діяльності викладача.

Інструкція: оцінювання проводиться з усіма студентами.

Процедура виконання:

1. Під час педагогічної практики експерти (викладачі-наставники) оцінюють студентів за 5 показниками:

- дотримання педагогічної етики;
- толерантність і доброзичливість;
- відповідальність і самоконтроль;
- здатність організовувати гуманістичну взаємодію з учнями;
- ініціативність у виховній роботі.

Кожен показник оцінюється від 1 до 3 балів.

2. Після практики студенти отримують кейси морально-етичного змісту (5 ситуацій) і письмово пропонують шляхи розв’язання.

Шкала рівнів:

Високий рівень (11–15 балів): стабільна гуманістична позиція, етична поведінка, активна участь у виховній роботі, здатність до рефлексії.

Середній рівень (6–10 балів): доброзичливе ставлення, але непослідовність у реалізації цінностей.

Низький рівень (1–5 балів): байдужість до гуманістичних принципів, формальне ставлення до педагогічної взаємодії.

Розроблені методики дозволили констатувати рівень сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти до проведення експерименту.

Було проаналізовано результати за кожним критерієм. Кількісні дані обстеження рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти **за когнітивним критерієм** відображені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Розподіл майбутніх викладачів за рівнями сформованості аксіологічної компетентності за когнітиним критерієм (%)

Рівні сформованості	Загальна оцінка за критерієм (у %)	
	ЕГ	КГ
Високий рівень	15%	10%
Середній рівень	50%	45%
Низький рівень	35%	45%

За **когнітивним критерієм** отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 15% студентів експериментальної групи та 10% контрольної групи. Середній рівень показали 50% студентів експериментальної групи (45% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 35% експериментальної та 45% студентів контрольної груп.

Результати тестування свідчать, що лише 12,5% студентів продемонстрували високий рівень обізнаності з теоретичними основами педагогічної аксіології, правильно визначаючи сутність понять «цінність», «аксіологічна компетентність», «гуманістична педагогіка». Більшість студентів (47,5%) перебувають на середньому рівні – вони мають загальне уявлення про педагогічні цінності, але не завжди розуміють їхню роль у практичній діяльності. Ще 40% досліджуваних показали низький рівень, що свідчить про фрагментарність знань і труднощі у поясненні змісту аксіологічних понять.

Отже, когнітивний критерій виявився розвиненим недостатньо: лише 12,5% студентів мають високий рівень обізнаності щодо сутності педагогічних цінностей і ролі аксіологічного підходу в освіті. Це свідчить про поверхневе теоретичне розуміння аксіологічних понять.

Кількісні дані обстеження рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти **за емоційно-ціннісним критерієм** відображені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Розподіл майбутніх викладачів за рівнями сформованості аксіологічної компетентності за емоційно-ціннісним критерієм (%)

Рівні сформованості	Загальна оцінка за критерієм (у %)	
	ЕГ	КГ
Високий рівень	20%	15%
Середній рівень	45%	40%
Низький рівень	35%	45%

За **емоційно-ціннісним критерієм** отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 20% студентів експериментальної групи та 15% контрольної групи. Середній рівень показали 45% студентів експериментальної групи (40% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 35% експериментальної та 45% студентів контрольної груп.

Аналіз ієрархії цінностей показав, що для більшості студентів (понад 40%) характерне поєднання духовних і прагматичних орієнтацій. Лише 17,5% студентів демонструють домінування гуманістичних, морально-етичних і професійних цінностей, що відповідає високому рівню емоційно-ціннісного розвитку. У 40% учасників виявлено низький рівень – у їхній системі пріоритетів переважають матеріальні та особистісно-егоцентричні цінності.

Близько 20% студентів мають високий рівень емпатійності, що виявляється у здатності розуміти й співпереживати іншим людям. Переважна більшість (55%) показали середній рівень, що свідчить про вибіркову емоційну чутливість, залежну від особистої зацікавленості у ситуації. Низький рівень емпатії (25%) відзначається байдужістю до емоційного стану інших і труднощами у встановленні гуманістичних міжособистісних стосунків.

Отже, емоційно-ціннісний критерій також перебуває переважно на середньому рівні (42,5%), що вказує на часткове прийняття гуманістичних і професійних цінностей, але не завжди на їх особистісну інтеграцію у систему переконань.

Кількісні дані обстеження рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти **за діяльнісним критерієм** відображені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Розподіл майбутніх викладачів за рівнями сформованості аксіологічної компетентності за діяльнісним критерієм (%)

Рівні сформованості	**Загальна оцінка за критерієм (у %)**	
	ЕГ	**КГ**
Високий рівень	10%	5%
Середній рівень	40%	35%
Низький рівень	50%	60%

За **діяльнісним критерієм** отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 10% студентів експериментальної групи та 5% контрольної групи. Середній рівень показали 40% студентів експериментальної групи (35% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 50% експериментальної та 60% студентів контрольної груп.

Під час аналізу результатів спостереження за діяльністю студентів під час педагогічної практики встановлено, що понад половина досліджуваних (55%) перебувають на низькому рівні. Вони часто демонструють формальне виконання педагогічних завдань, недооцінюють значення гуманістичних цінностей у спілкуванні з учнями. 37,5% студентів мають середній рівень, що характеризується частковим проявом ціннісних орієнтацій у поведінці, але без стійкої етичної позиції. Лише 7,5% показали високий рівень – вони стабільно дотримуються норм педагогічної етики, виявляють доброзичливість, відповідальність і толерантність.

За результатами самооцінювання встановлено, що більшість студентів оцінюють власний рівень сформованості ціннісних орієнтацій як середній (близько 45%). Вони визнають значення гуманістичних принципів, але не завжди вважають себе здатними їх реалізовувати у педагогічній

практиці. 30% студентів виявили низький рівень рефлексивності, що проявляється у невпевненості у власних моральних переконаннях або байдужості до ціннісного саморозвитку. Лише 25% показали високий рівень самосвідомості, готовності до морального самовдосконалення та усвідомлення педагогічної місії.

Отже, діяльнісний критерій характеризується найнижчими результатами (понад 50% студентів на низькому рівні), що засвідчує труднощі із практичним упровадженням ціннісних орієнтирів у професійній діяльності, обмежену здатність застосовувати моральні принципи у педагогічних ситуаціях.

Загалом, на момент констатувального етапу спостерігалася невідповідність між теоретичними знаннями студентів і їхньою практичною реалізацією у діяльності. Також простежувалася певна суперечність між прийнятими цінностями та реальною поведінкою, що зумовлює необхідність системної роботи над розвитком усіх компонентів аксіологічної компетентності.

Для узагальнення результатів констатувального етапу було здійснено комплексний аналіз рівнів сформованості аксіологічної компетентності студентів обох груп (експериментальної та контрольної) з урахуванням трьох її структурних критеріїв – когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного.

Під час підрахунку усереднених показників рівнів за всіма методиками було встановлено такі результати (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Розподіл майбутніх викладачів за рівнями сформованості аксіологічної компетентності (%)

Рівні сформованості	**Загальний рівень (у %)**	
	ЕГ	**КГ**
Високий рівень	15%	10%
Середній рівень	45%	40%
Низький рівень	40%	50%

Аналіз отриманих даних засвідчив, що більшість студентів (45% КГ та 40% КГ) мають середній рівень аксіологічної компетентності. Це означає, що вони частково усвідомлюють значення цінностей у професійній діяльності, володіють основними знаннями про аксіологічний підхід, проте демонструють недостатню глибину їх практичного застосування. Ці студенти характеризуються ситуативним проявом ціннісних орієнтацій, недостатньою стійкістю переконань, суперечливістю між знаннями і практичними діями

40% студентів ЕГ та 50% КГ перебувають на низькому рівні, що характеризується поверхневими уявленнями про педагогічні цінності, слабкою емоційною включеністю у процес морального саморозвитку, а також труднощами у реалізації ціннісних орієнтирів у педагогічній діяльності. Низький рівень характеризується ситуативним проявом ціннісних орієнтацій, недостатньою стійкістю переконань, суперечливістю між знаннями і практичними діями

Лише 15% ЕГ та 10% КГ виявили високий рівень аксіологічної компетентності**,** який передбачає цілісне поєднання теоретичних знань, стійких моральних переконань і послідовної реалізації гуманістичних принципів у поведінці. Ці студенти демонструють усвідомлене прийняття базових педагогічних цінностей, моральну зрілість, відповідальність, емпатійність, а також здатність до їх реалізації у професійній взаємодії.

Отже, отримані результати підтверджують актуальність проблеми формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів ЗПО. Недостатній рівень сформованості ціннісних орієнтацій та морально-професійних переконань студентів свідчить про необхідність цілеспрямованої педагогічної роботи, спрямованої на розвиток усіх компонентів аксіологічної компетентності.

2.2 Експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти

Мета формувального етапу полягала у перевірці ефективності розробленої структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Реалізація моделі на цьому етапі передбачала створення сприятливих педагогічних умов для гармонійного розвитку когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів аксіологічної компетентності студентів.

Завдання формувального етапу дослідження:

1. Створити педагогічні умови реалізації моделі, що включають: особистісно-орієнтовану взаємодію між викладачем і студентами; інтеграцію теоретичного й практичного навчання; рефлексивно-ціннісне осмислення професійного досвіду.

2. Застосувати активні форми і методи навчання, що сприяють формуванню аксіологічної компетентності: інтерактивні лекції, тренінги, дискусії, дебати; аналіз педагогічних ситуацій; рольові ігри та групові проєкти; метод портфоліо, самооцінювання і взаємооцінювання.

3. Розробити зміст і структуру і провадити спецкурс «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності», спрямований на розвиток у студентів системи ціннісних знань, орієнтацій та педагогічних переконань.

4. Організувати експериментальну перевірку ефективності моделі у процесі реалізації спецкурсу через порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп.

Формувальний етап експерименту проводився упродовж одного семестру (навчального півріччя) в умовах освітнього процесу. До експериментальної групи (ЕГ) входили студенти, які навчалися за оновленою програмою із включенням спецкурсу «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності». Контрольна група (КГ) продовжувала навчання за традиційною програмою без цілеспрямованого впровадження аксіологічного змісту.

Розроблена структурно-функціональна модель формування аксіологічної компетентності передбачає реалізацію комплексу *педагогічних умов*, які забезпечують ефективність процесу її формування в освітньому середовищі закладу професійно-технічної освіти.

Під педагогічними умовами розуміємо сукупність спеціально створених обставин, що сприяють розвитку особистості здобувача освіти, активізують його мотивацію, мислення, ціннісну сферу та діяльність у процесі професійної підготовки.

На основі теоретичного аналізу, результатів констатувального етапу та впровадження моделі у процесі навчання було визначено чотири взаємопов’язані педагогічні умови.

1. Формування ціннісно-орієнтованого освітнього середовища у процесі професійної підготовки.

Ця умова передбачає створення в навчальному закладі атмосфери гуманізму, довіри, взаємоповаги та співпраці, у якій викладач виступає не лише джерелом знань, а й моральним взірцем, носієм професійних і загальнолюдських цінностей.

Основні напрями реалізації: включення ціннісного змісту в усі освітні дисципліни; побудова комунікації між викладачем і студентом на засадах партнерства; стимулювання позитивного емоційного клімату в групі;

забезпечення свободи висловлення думок, толерантного ставлення до різних поглядів.

Педагогічні принципи: гуманізація навчання, особистісно орієнтований підхід, повага до гідності студента.

Очікуваний ефект: розвиток почуття власної значущості, формування довіри, позитивної мотивації до саморозвитку й професійного самовдосконалення.

2. Інтеграція теоретичної та практичної підготовки у формуванні аксіологічної компетентності

Друга педагогічна умова спрямована на поєднання знаннєвого (когнітивного) та практичного (діяльнісного) аспектів підготовки студентів. Її сутність полягає в тому, щоб отримані під час спецкурсу теоретичні знання про педагогічні цінності закріплювались через активну діяльність, реальні педагогічні ситуації, мікровикладання та педагогічну практику.

Основні напрями реалізації: застосування інтерактивних методів навчання (аналіз ситуацій, кейс-метод, дебати, моделювання педагогічних ситуацій); включення завдань із моральним змістом у навчальні предмети професійного циклу; проведення тренінгів «Педагогічна етика в дії», «Комунікація на основі довіри»; рефлексивне обговорення результатів педагогічної практики.

Очікуваний ефект: забезпечення переносу знань у практику, формування навичок ціннісно-орієнтованої поведінки, зростання впевненості у реалізації моральних принципів у професійних ситуаціях.

3. Використання інтерактивних та рефлексивних методів навчання у процесі формування аксіологічної компетентності

Третя умова передбачає активну участь студентів у спільній діяльності, спрямованій на осмислення власних переконань, розвиток рефлексії, емпатії, комунікативної культури. Особливу роль відіграють інтерактивні форми – дискусії, рольові ігри, педагогічні тренінги, дебати, творчі проєкти, що

дозволяють студентам проявити власну позицію й навчитись аргументовано її відстоювати.

Основні напрями реалізації: застосування технологій діалогічного навчання; проведення тренінгів «Я – педагог: мої цінності і переконання», «Моральний вибір викладача»; метод портфоліо особистісних досягнень; ведення рефлексивних щоденників і самооцінювання рівня аксіологічної компетентності.

Очікуваний ефект: розвиток рефлексивного мислення, етичної відповідальності, толерантності, здатності до самооцінки і самокорекції поведінки.

4. Забезпечення педагогічного супроводу процесу формування аксіологічної компетентності

Ефективність формування аксіологічної компетентності зростає за умови системного педагогічного супроводу, який здійснюється викладачем у ролі наставника, консультанта та фасилітатора. Педагогічний супровід забезпечує індивідуалізацію процесу навчання, допомагає студентам усвідомити особисті ціннісні орієнтири, подолати внутрішні суперечності між знаннями, ставленнями й діями.

Основні напрями реалізації: проведення індивідуальних консультацій і наставницьких бесід; організація студентських міні-груп морально-етичного саморозвитку; використання методів коучингу і тьюторингу у процесі педагогічної практики; формування навичок саморегуляції, емоційної стійкості та емпатії.

Очікуваний ефект: гармонізація когнітивного, емоційного й поведінкового аспектів аксіологічної компетентності; підвищення рівня особистісної зрілості майбутніх викладачів.

Одним із провідних засобів реалізації структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти став *спецкурс «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності».* Його зміст, структура й методичне

наповнення були побудовані відповідно до мети експерименту та педагогічних умов, визначених у попередніх підпунктах.

Мета спецкурсу: формування у майбутніх викладачів ЗПО цілісної системи професійно-педагогічних цінностей, розвиток ціннісного світогляду, моральної рефлексії та готовності реалізовувати аксіологічні принципи у навчально-виховній діяльності.

Завдання спецкурсу:

1. Ознайомити студентів із філософськими, психологічними та педагогічними основами аксіологічного підходу.
2. Розкрити зміст і структуру аксіологічної компетентності майбутнього викладача ЗПО.
3. Розвинути вміння аналізувати ціннісні аспекти професійно-педагогічних ситуацій.
4. Сприяти формуванню морально-етичної позиції, педагогічної емпатії, гуманістичної спрямованості особистості.
5. Виховати здатність до рефлексії власних цінностей і їх практичної реалізації в освітньому процесі.

Загальна характеристика спецкурсу

Обсяг: 30 годин (10 лекційних, 10 семінарських, 10 практичних).

Форма організації: очна, з використанням інтерактивних та рефлексивних методів навчання.

Кінцевий результат: сформованість системи педагогічних цінностей, розвиток аксіологічного мислення, готовність до етичної взаємодії з учнями.

Таблиця 2.5

Навчально-тематичний план спецкурсу «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності»

№	Тема заняття	Зміст роботи	Форми і методи реалізації	Очікувані результати
1	Вступ. Аксіологічний підхід у сучасній освіті	Поняття «цінність», «аксіологія», «ціннісна орієнтація»; значення аксіологічного підходу в педагогіці	Лекція-дискусія, інтерактивна презентація, вправа «Цінності, які мене формують»	Усвідомлення значення цінностей у професійній діяльності педагога
2	Цінності проф.-пед. діяльності викладача ЗП(ПТ)О	Класифікація цінностей; професійні, моральні, духовні орієнтири викладача	Семінар-дискусія, робота з цитатами видатних педагогів	Поглиблення розуміння структури професійних цінностей
3	Гуманізм як базова педагогічна цінність	Історико-філософські аспекти гуманізму; гуманістичні ідеї в освіті	Інтерактивна лекція, аналіз педагогічних ситуацій	Усвідомлення ролі гуманізму у взаємодії з учнями
4	Педагогічна етика і моральна відповідальність викладача	Моральні норми професії; етичні дилеми у педагогічній діяльності	Тренінг «Моральний вибір викладача», рольові ігри	Формування етичного мислення, рефлексії
5	Толерантність і повага до особистості учня	Сутність педагогічної толерантності, запобігання конфліктам	Групова дискусія, кейс-метод, вправа «Погляд іншого»	Розвиток емпатії, навичок педагогічної толерантності
6	Аксіологічні основи педагогічного спілкування	Цінності комунікації; культура мовлення; педагогічний такт	Моделювання ситуацій, комунікативний тренінг	Вироблення гуманістичного стилю спілкування
7	Ціннісний вимір професійного саморозвитку	Самоактуалізація, саморефлексія, педагогічна культура	Есе «Я – викладач, який несе цінності», рефлексивне коло	Усвідомлення ролі цінностей у професійному зростанні
8	Професійна емпатія та педагогічне співпереживання	Психологічні механізми емпатії, способи розвитку чутливості	Психотренінг, методика «Емпатійна спрямованість», групові вправи	Підвищення емоційної чутливості, розвиток емпатії
9	Аксіологічні засади виховної діяльності викладача	Формування цінностей у здобувачів освіти, ціннісне виховання	Проєктна діяльність, аналіз прикладів виховних заходів	Розвиток умінь формувати цінності у студентів
10	Підсумкове заняття. Рефлексія і самооцінка.	Самоаналіз, презентація змін, формування портфоліо цінностей	Рефлексивний тренінг, вправа «Моє ціннісне зростання»	Усвідомлення власних досягнень, закріплення.

Методичні особливості реалізації спецкурсу

1. Комплексність впливу: поєднання когнітивного (знання), емоційного (ставлення) і діяльнісного (поведінка) компонентів.

2. Діалогічна взаємодія: студент є не пасивним слухачем, а активним учасником діалогу, здатним аргументувати власну ціннісну позицію.

3. Рефлексивна складова: кожне заняття передбачало рефлексію – письмову або усну, через щоденники, обговорення, «ціннісні кола».

4. Особистісна орієнтованість: навчальні завдання були побудовані з урахуванням життєвого досвіду студентів, їхніх потреб, емоцій і професійних прагнень.

У процесі реалізації спецкурсу було передбачено *три взаємопов'язані етапи:*

1. Інформаційно-мотиваційний – актуалізація знань про педагогічні цінності, формування позитивного ставлення до гуманістичних принципів освіти.

2. Ціннісно-рефлексивний – розвиток здатності до осмислення, переоцінки та прийняття власної системи професійних цінностей.

3. Діяльнісно-творчий – практична реалізація аксіологічних принципів у педагогічних ситуаціях, під час мікровикладання, розробки виховних заходів та проєктів.

Таблиця 2.6

Загальна характеристика структури формувального етапу

Етап	Мета	Основні форми роботи	Результати
Інформаційно-мотиваційний	Формування знань і позитивного ставлення до педагогічних цінностей	Лекції, семінари, тренінги, есе, дискусії	Зростання пізнавального інтересу, усвідомлення значення аксіологічної компетентності
Ціннісно-рефлексивний	Формування особистісного ставлення та рефлексії щодо власних цінностей	Групові дискусії, аналіз ситуацій, арт-терапія, рольові ігри	Розвиток емпатії, самопізнання, моральної чутливості
Діяльнісно-творчий	Реалізація цінностей у педагогічній практиці	Мікровикладання, педагогічні кейси, волонтерство, порт фоліо	Готовність застосовувати аксіологічні принципи у професійній діяльності

Розглянемо їх детальніше.

Перший етап – інформаційно-мотиваційний

Мета етапу: актуалізувати знання студентів про цінності педагогічної професії, сформувати мотивацію до особистісного й професійного самовдосконалення, підвищити усвідомлення ролі аксіологічної компетентності у діяльності викладача.

Основні завдання:

– поглибити розуміння сутності понять «цінність», «аксіологія», «аксіологічна компетентність»;

– ознайомити студентів із гуманістичними принципами сучасної освіти;

– стимулювати інтерес до морально-етичної проблематики педагогічної професії;

– створити мотиваційно-позитивне середовище для розвитку особистісних цінностей.

На цьому етапі реалізовувалися лекційно-семінарські заняття, спрямовані на формування базових знань про педагогічні цінності.

Розглядалися такі теми:

1. Аксіологічний підхід у педагогіці: сутність, основні поняття, етапи становлення.

2. Цінності професійно-педагогічної діяльності викладача ЗПО.

3. Гуманістичні орієнтири сучасної освіти: людина як найвища цінність.

4. Моральна культура викладача: доброчесність, справедливість, толерантність, відповідальність.

Форми та методи роботи: інтерактивна лекція з елементами обговорення; мотиваційні тренінги («Моє професійне покликання», «Цінності, які мене формують»); анкетування для самоаналізу професійних цінностей; робота з есе («Які цінності я несу в освіту?»); обговорення педагогічних висловів (Сухомлинський, Франкл, Маслоу, Роджерс).

Студенти засвоїли базові поняття педагогічної аксіології, виявили інтерес до теми цінностей і почали усвідомлювати значення гуманістичної спрямованості професії викладача.

Другий етап – ціннісно-рефлексивний

Мета етапу: сприяти формуванню особистісного ставлення студентів до цінностей педагогічної діяльності, розвинути їхню здатність до самопізнання, рефлексії та переоцінки власних життєвих і професійних орієнтацій.

Основні завдання:

– забезпечити рефлексію студентів щодо власної системи цінностей;

– формувати здатність співвідносити власні переконання з морально-етичними нормами педагогічної професії;

– розвинути емпатію, моральну чутливість і толерантність;

– стимулювати прагнення до самовдосконалення як складової аксіологічної компетентності.

На цьому етапі відбувалася активна взаємодія студентів у малих групах, обговорення морально-етичних ситуацій, аналіз педагогічних дилем.

Розглядалися такі теми:

1. Власна система цінностей: як вона впливає на стиль педагогічної взаємодії.
2. Педагогічна рефлексія: усвідомлення власних етичних рішень.
3. Конфлікт цінностей у педагогічній діяльності.
4. Професійна емпатія як основа гуманістичної взаємодії.

Форми та методи роботи: групові дискусії («Що для мене є педагогічною справедливістю?»); аналіз педагогічних ситуацій і моральних дилем; рольові ігри («Ситуації педагогічного вибору»); метод рефлексивного кола; арт-терапевтичні вправи («Мої життєві цінності у кольорі», «Образ мого ідеального викладача»).

Студенти почали демонструвати глибше усвідомлення власних ціннісних орієнтацій, підвищили рівень моральної чутливості та емпатії, зросла здатність до саморефлексії та співпереживання.

Третій етап – діяльнісно-творчий

Мета етапу: забезпечити практичне закріплення сформованих ціннісних орієнтацій у професійній діяльності, сприяти їхній реалізації у навчально-виховному процесі та педагогічній взаємодії.

Основні завдання:

– створити умови для практичного застосування гуманістичних цінностей у педагогічних ситуаціях;

– розвинути навички етичного прийняття рішень і моральної відповідальності;

– сформувати здатність передавати цінності у спілкуванні з учнями;

– забезпечити рефлексивне осмислення досвіду професійної діяльності.

На цьому етапі проводилися практичні заняття, тренінги, мікровикладання, педагогічні проєкти, у яких студенти реалізовували аксіологічні принципи у своїй діяльності.

Теми занять:

1. Етичні норми у педагогічній комунікації.
2. Формування морально-духовного клімату у групі.
3. Ціннісно-орієнтовані методи виховної роботи.
4. Роль викладача у формуванні ціннісних орієнтацій здобувачів освіти.

Форми та методи роботи: педагогічні тренінги («Етика взаємодії у педагогічній діяльності», «Ситуації морального вибору»); розробка і презентація педагогічних кейсів; створення портфоліо «Мої професійні цінності»; участь у волонтерських ініціативах і соціальних проєктах; моделювання уроків із ціннісним змістом.

У студентів спостерігалося підвищення рівня практичного засвоєння педагогічних цінностей, розвиток моральної відповідальності, гуманістичного стилю спілкування, уміння приймати етичні рішення та орієнтуватися на загальнолюдські і професійні цінності.

Отже, реалізація спецкурсу «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності» забезпечила практичне впровадження розробленої моделі формування аксіологічної компетентності та створила умови для гармонійного поєднання когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів особистісного розвитку майбутніх викладачів ЗПО.

2.3 Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Перевірка ефективності структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти вимагала проведення контрольної діагностики. Для цього було знову впроваджено комплексну діагностику за критеріями, визначеними під час констатувального етапу експерименту.

Мета контрольного етапу – перевірка ефективності впровадженої структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Для реалізації мети контрольного етапу було висунуто наступні **завдання:**

- визначити рівень сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за допомогою методик, що були розроблені для констатувального етапу експерименту та ускладнені;
- проаналізувати рівні сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти контрольної та експериментальної груп;
- здійснити обробку отриманих даних.

Для визначення рівнів сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти після проведення формувального етапу експерименту нами були використані завдання, аналогічні тим, що проводилися на констатувальному етапі дослідження. Відзначимо, що відчутно змінилася поведінка студентів експериментальної під час проведення обстеження. Значно зросло число студентів, що охоче включалися в роботу, проявляли наполегливість у процесі формування професійних знань, умінь і навичок, активно дискутували. Кількість пізнавальних запитань значно збільшилася, досліджувані застосовували отримані знання, уміння та навички в практичній діяльності, прогнозували подальшу діяльність та наслідки окремих педагогічних дій, робили вірні

висновки в професійній діяльності. Слід зазначити, що судження стали більш ґрунтовними, насиченими спеціальною термінологією.

Для оцінки методик було використано вже розроблену шкалу.

Ми проаналізували результати контрольного етапу дослідження за кожним критерієм. Усі дані відображені у вигляді таблиць. Динаміка досягнень відзначалася знаками: «+» показував підвищення кількості студентів на певному рівні, «−» – зменшення кількості. Розглянемо їх детальніше.

Динаміка сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за когнітивним критерієм представлена в табл. 2.7. Ми передбачали наступні позитивні зміни: кількість студентів, що показали низький рівень, після проведення формувального експерименту повинна зменшитися, а кількість студентів, які показали високий та середній рівні – збільшитися.

Таблиця 2.7

Динаміка сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за когнітивним критерієм (%)

Рівні	КГ – 20 студентів			ЕГ – 20 студентів		
	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка
Високий	10%	15%	+5%	15%	25%	+10%
Середній	45%	40%	-5%	50%	60%	+10%
Низький	45%	45%	-	35%	15%	-20%

У експериментальній групі відбулися істотні зміни, зокрема, на високому рівні кількість студентів збільшилась до 25%. Кількість студентів на середньому рівні збільшилась до 65%, а на низькому – зменшилась до 10%. Після вивчення спецкурсу у студентів експериментальної групи значно зросло розуміння сутності понять «цінність», «аксіологічна компетентність»,

«професійна етика», «гуманізм». Під час виконання есе та семінарських завдань більшість студентів почали не просто відтворювати знання, а аргументовано застосовувати аксіологічні принципи до аналізу педагогічних ситуацій. У контрольній групі спостерігалося лише часткове покращення, зумовлене загальним досвідом навчання.

Динаміка сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за емоційно-ціннісним критерієм представлена в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за емоційно-ціннісним критерієм (%)

Рівні	КГ – 20 студентів			ЕГ – 20 студентів		
	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка
Високий	15%	20%	+5%	20%	35%	+15%
Середній	40%	40%	-	45%	55%	+10%
Низький	45%	40%	-5%	35%	10%	-25%

За результатами дослідження в експериментальній групі на високому рівні кількість студентів збільшилась до 35%. Кількість досліджуваних на середньому рівні збільшилась до 55%, а на низькому – зменшилась до 10%.

В експериментальній групі значно підвищився рівень емоційної чутливості та моральної рефлексії. Після участі у тренінгах «Моральний вибір викладача», «Погляд іншого», «Педагогічна емпатії» студенти стали уважнішими до емоцій інших, проявляли більше співпереживання у спільній діяльності, адекватно реагували на ситуації конфлікту. Під час обговорень у рефлексивних колах вони демонстрували щирість, відкритість, здатність визнавати власні помилки. У контрольній групі таких якісних зрушень не

виявлено – емоційно-ціннісна сфера залишилась на попередньому рівні.

Отже, емоційно-ціннісний компонент зазнав найпомітнішого зростання. Це свідчить про ефективність інтерактивних, тренінгових і рефлексивних методів навчання, які були спрямовані на розвиток емпатії, моральної чутливості та гуманістичної спрямованості майбутніх викладачів.

Динаміка сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за діяльнісним критерієм представлена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за діяльнісним критерієм (%)

Рівні	КГ – 20 студентів			ЕГ – 20 студентів		
	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка
Високий	5%	5%	-	10%	20%	+10%
Середній	35%	35%	-	40%	45%	+15%
Низький	60%	60%	-	50%	25%	-25%

За результатами дослідження в експериментальній групі на високому рівні кількість студентів збільшилась до 20%. Кількість досліджуваних на середньому рівні збільшилась до 45%, а на низькому – зменшилась до 25%. Студенти експериментальної групи після проходження формувального етапу демонстрували більш усвідомлену поведінку у змодельованих педагогічних ситуаціях: обирали гуманні способи розв’язання конфліктів; виявляли готовність до співпраці; підтримували емоційний баланс у спілкуванні; проявляли повагу до особистості учня, навіть у складних комунікативних умовах. Впровадження практичних завдань, таких як моделювання уроків із ціннісним змістом, проведення виховних заходів, участь у волонтерських акціях, сприяло переносу засвоєних цінностей у професійну діяльність. У

контрольній групі подібних змін не спостерігалось – студенти діяли стереотипно, без рефлексії над етичними наслідками своїх рішень.

Завдяки цілеспрямованій роботі в межах спецкурсу діяльнісний критерій суттєво зміцнився: студенти навчилися практично реалізовувати аксіологічні принципи у власній професійній поведінці.

Отже, за результатами формувального етапу дослідження встановлено, що за всіма трьома критеріями сформованість аксіологічної компетентності зазнала позитивних змін. Найінтенсивніше зростання виявлено в емоційно-ціннісній сфері, що підтверджує високу ефективність гуманістично-орієнтованих педагогічних технологій, застосованих у процесі реалізації спецкурсу «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності».

Для узагальнення результатів контрольного етапу було здійснено комплексний аналіз рівнів сформованості аксіологічної компетентності студентів обох груп (експериментальної та контрольної) з урахуванням трьох її структурних критеріїв – когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного.

Під час підрахунку усереднених показників рівнів за всіма методиками було встановлено такі результати (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти (%)

Рівні	КГ – 20 студентів			ЕГ – 20 студентів		
	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка	Констат. етап	Контр. етап	Динаміка
Високий	10%	15%	+5%	15%	25%	+10%
Середній	40%	40%	-	45%	60%	+15%
Низький	50%	45%	-5%	40%	15%	-25%

За даними таблиці ми бачимо, що позитивні зміни відбулись в експериментальній групі. Кількість студентів, які показали високий рівень, збільшилась в контрольній групі на 5% та в експериментальній групі на 10%,

середній рівень – у експериментальній групі на 15%. Зменшення кількості студентів експериментальної групи, які перебувають на низькому рівні також є позитивною зміною.

Отже, у межах контрольного етапу експерименту було проаналізовано результати проведеної експериментальної роботи, зокрема ми порівняли динаміку сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти за визначеними критеріями в контрольній та експериментальній групах. Одержані результати дали підставу стверджувати, що динаміка рівнів сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти експериментальної групи є позитивною й більш значущою, ніж відповідна динаміка в контрольній групі.

Таким чином, одержані результати доводять позитивний вплив формувального етапу експерименту на динаміку сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійноої освіти в експериментальній групі.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було представлено процес розроблення, упровадження та експериментальної перевірки структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

На констатувальному етапі було визначено вихідний рівень сформованості аксіологічної компетентності у студентів спеціальності «Професійна освіта (Транспорт)».

Спираючись на теоретичне підґрунтя, створене у попередньому розділі, ми визначили критерії сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти. Першим критерієм сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти було визначено когнітивний, який

характеризується такими показниками: знання основ філософії цінностей і педагогічної аксіології; розуміння структури аксіологічної компетентності та її місця в системі професійної підготовки; усвідомлення ролі національних та європейських цінностей у професійній діяльності. Наступним критерієм сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти визначено емоційно-ціннісний, який у свою чергу констатувався такими показниками: позитивне ставлення до гуманістичних, демократичних, патріотичних цінностей; готовність до морального вибору у складних педагогічних ситуаціях; емоційна включеність у виховний процес, щирість та автентичність у трансляції цінностей. Останнім критерієм було обрано діяльнісний, що характеризується такими показниками: уміння інтегрувати ціннісні аспекти у зміст навчальних занять; використання методів виховання, що передбачають формування у студентів моральних орієнтирів; здатність бути зразком ціннісної поведінки у професійному середовищі. Окреслені критерії і показники виступили підґрунтям для виокремлення рівнів сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти: високий, середній, низький.

Для дослідження рівня сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти нами було підібрано наступні діагностичні методики: тест «Аксіологічна обізнаність педагога», опитувальник «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч), опитувальник В. Бойка «Емпатійні здібності», анкета «Самооцінка аксіологічної компетентності» (авторська), спостереження викладачів-наставників під час педагогічної практики + аналіз педагогічних ситуацій (авторський кейс-інструментарій).

За когнітивним критерієм отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 15% студентів експериментальної групи та 10% контрольної групи. Середній рівень показали 50% студентів експериментальної групи (45% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 35% експериментальної та 45% студентів контрольної груп. За емоційно-ціннісним критерієм отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 20% студентів

експериментальної групи та 15% контрольної групи. Середній рівень показали 45% студентів експериментальної групи (40% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 35% експериментальної та 45% студентів контрольної груп. За діяльнісним критерієм отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 10% студентів експериментальної групи та 5% контрольної групи. Середній рівень показали 40% студентів експериментальної групи (35% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 50% експериментальної та 60% студентів контрольної груп.

Отримані результати показали, що більшість досліджуваних мали середній або низький рівень сформованості ціннісних знань, мотивації до саморозвитку, емпатійності та моральної рефлексії. Це засвідчило недостатність аксіологічної складової у змісті традиційної професійно-педагогічної підготовки й зумовило потребу у створенні спеціальної педагогічної моделі.

На формувальному етапі розроблена модель була реалізована через упровадження спецкурсу «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності». Педагогічні умови ефективного формування аксіологічної компетентності включали: створення ціннісно-орієнтованого освітнього середовища; інтеграцію теоретичної та практичної підготовки; використання інтерактивних і рефлексивних методів навчання; забезпечення педагогічного супроводу та індивідуальної підтримки студентів. Під час реалізації моделі було застосовано різні форми діяльності: інтерактивні лекції, тренінги, дискусії, аналіз педагогічних ситуацій, рольові ігри, творчі проєкти, волонтерську діяльність, ведення рефлексивних щоденників. Таке поєднання сприяло не лише збагаченню теоретичних знань студентів, а й формуванню у них моральної культури, емпатії, почуття професійної відповідальності та готовності діяти на засадах гуманізму й толерантності.

На контрольному етапі експерименту результати діагностики засвідчили помітне зростання рівнів аксіологічної компетентності в експериментальній групі. Якісний аналіз результатів виявив позитивні зміни у ставленні студентів

до майбутньої професії, зростання рефлексивності, здатності до морального вибору, гуманістичної спрямованості у професійній взаємодії. Під час практичних занять і педагогічного моделювання учасники експериментальної групи демонстрували вищий рівень моральної відповідальності, толерантності, доброзичливості та етичної послідовності.

Узагальнюючи результати дослідно-експериментальної роботи, можна зробити висновок, що: запропонована структурно-функціональна модель є ефективним засобом формування аксіологічної компетентності майбутніх викладачів ЗПО; педагогічні умови, створені у процесі експерименту, забезпечують гармонійний розвиток усіх компонентів компетентності; спецкурс «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності» має значний виховний і розвивальний потенціал, сприяє становленню ціннісно-гуманістичної професійної позиції студентів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Здійснене теоретичне та емпіричне дослідження проблеми формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти дозволяє нам зробити ряд висновків узагальнюючого характеру.

1. Аксіологічну компетентність визначаємо як інтегральну характеристику особистості педагога, що поєднує знання про цінності, їхнє особистісне прийняття та практичну здатність реалізовувати у професійно-педагогічній діяльності. Вона виступає смислотворчим ядром професійної компетентності викладача. У філософсько-методологічному вимірі цінності розглядаються як універсальні орієнтири людської культури, тоді як у педагогічній аксіології вони набувають статусу засадничих категорій навчально-виховного процесу. Це забезпечує перехід від знаннєвої парадигми до ціннісно-орієнтованої освіти. Аксіологічна компетентність є ключовим чинником професійного становлення майбутнього викладача ЗПО. Вона забезпечує не лише якість навчання, а й формування особистості студента як громадянина і професіонала, що особливо важливо для відновлення й розвитку українського суспільства в умовах сучасних викликів.

2. Визначено особливості формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти. Вони зумовлені специфікою їхньої діяльності, що поєднує професійну та виховну функції. Вимоги сучасних освітніх стандартів орієнтують на підготовку педагога, здатного виховувати громадянську свідомість, патріотизм, толерантність, соціальну відповідальність та професійну етику. Формування аксіологічної компетентності залежить від комплексу умов: соціокультурних (суспільні трансформації, воєнні виклики, євроінтеграційні процеси); освітніх (зміст навчальних програм, інноваційні методи, практика у ЗПО); особистісних (мотивація, рефлексивність, готовність до морального вибору).

3. Розроблено та науково обґрунтовано структурно-функціональну модель формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів

закладів професійної освіти. Вона включає три блоки (змістовний, організаційний, результативний), виконує низку функцій (мотиваційна, ціннісно-орієнтаційна, виховна, професійно-розвивальна, рефлексивна, інтегративна), реалізується поетапно (діагностичний, формувальний, рефлексивно-оцінювальний етапи) та передбачає оцінювання за когнітивним, емоційно-ціннісним і діяльнісним критеріями.

4. Спираючись на теоретичне підґрунтя, визначено критерії сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти. Першим критерієм сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти було визначено когнітивний, який характеризується такими показниками: знання основ філософії цінностей і педагогічної аксіології; розуміння структури аксіологічної компетентності та її місця в системі професійної підготовки; усвідомлення ролі національних та європейських цінностей у професійній діяльності. Наступним критерієм сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти визначено емоційно-ціннісний, який у свою чергу констатувався такими показниками: позитивне ставлення до гуманістичних, демократичних, патріотичних цінностей; готовність до морального вибору у складних педагогічних ситуаціях; емоційна включеність у виховний процес, щирість та автентичність у трансляції цінностей. Останнім критерієм було обрано діяльнісний, що характеризується такими показниками: уміння інтегрувати ціннісні аспекти у зміст навчальних занять; використання методів виховання, що передбачають формування у студентів моральних орієнтирів (дискусії, кейси, виховні заходи); здатність бути зразком ціннісної поведінки у професійному середовищі. Окреслені критерії і показники виступили підґрунтям для виокремлення рівнів сформованості аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти: високий, середній, низький. За когнітивним критерієм отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 15% студентів експериментальної групи та 10% контрольної групи. Середній рівень показали

50% студентів експериментальної групи (45% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 35% експериментальної та 45% студентів контрольної груп. За емоційно-ціннісним критерієм отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 20% студентів експериментальної групи та 15% контрольної групи. Середній рівень показали 45% студентів експериментальної групи (40% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 35% експериментальної та 45% студентів контрольної груп. За діяльнісним критерієм отримано такі дані: на високому рівні знаходяться 10% студентів експериментальної групи та 5% контрольної групи. Середній рівень показали 40% студентів експериментальної групи (35% – контрольної групи), низький рівень виявлено у 50% експериментальної та 60% студентів контрольної груп. Отримані результати показали, що більшість досліджуваних мали середній або низький рівень сформованості ціннісних знань, мотивації до саморозвитку, емпатійності та моральної рефлексії. Це засвідчило недостатність аксіологічної складової у змісті традиційної професійно-педагогічної підготовки й зумовило потребу у створенні спеціальної педагогічної моделі.

5. На формувальному етапі розроблена модель була реалізована через упровадження спецкурсу «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності». Під час реалізації моделі було застосовано різні форми діяльності: інтерактивні лекції, тренінги, дискусії, аналіз педагогічних ситуацій, рольові ігри, творчі проєкти, волонтерську діяльність, ведення рефлексивних щоденників. Таке поєднання сприяло не лише збагаченню теоретичних знань студентів, а й формуванню у них моральної культури, емпатії, почуття професійної відповідальності та готовності діяти на засадах гуманізму й толерантності. На контрольному етапі експерименту результати діагностики засвідчили помітне зростання рівнів аксіологічної компетентності в експериментальній групі. Якісний аналіз результатів виявив позитивні зміни у ставленні студентів до майбутньої професії, зростання рефлексивності, здатності до морального вибору, гуманістичної спрямованості у професійній взаємодії. Під час практичних занять і педагогічного моделювання учасники

експериментальної групи демонстрували вищий рівень моральної відповідальності, толерантності, доброзичливості та етичної послідовності.

Таким чином, позитивна динаміка результатів дослідження в експериментальній групі та істотна різниця в кількісних показниках порівняно з відповідними показниками в контрольній групі доводить ефективність впровадженої структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Виконана робота не вичерпує всіх питань досліджуваної проблеми, залишає можливість для уточнення, розвитку і розгляду в новому аспекті структурних компонентів аксіологічної компетентності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти : навч. посіб. Київ : Либідь, 2006. 328 с.
2. Бадер С. О. Класифікація цінностей та ціннісно-смислових орієнтацій особистості. *Теорія і методика професійної освіти*. 2019. Вип. 14. Т. 1. С. 18–22.
3. Балашов С. М. Зміни життєвих цінностей в умовах воєнного стану: результати якісного дослідження. *Український психологічний журнал*. 2023. № 2. С. 42–50.
4. Белан Т. Педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів професійного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія:Педагогічні науки.* 2022. Т. 174. № 18 (174). С. 104–107.
5. Белан Т. Г., Ющенко В., Овдієнко В. Особливості професійної підготовки майбутніх викладачів ЗПТО в умовах змішаного навчання. *Вісник Національного університету Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка*. 2023. № 180 (24). С. 74–78.
6. Борин Г. В., Марчій-Дмитраш Т. М. Науково-теоретичні засади реалізації аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів. Інноваційна педагогіка. 2024. Випуск 67. Том 1. С. 117–121.
7. Варенко Т. К. Аксіологічний підхід та доцільність його реалізації в сучасній системі вищої педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2010. № 11. С. 161–164.
8. Васянович Г. П. Аксіологічні основи виховання : монографія. Львів : Світ, 2011. 280 с.
9. Винничук Р. В. Аксіологічний підхід у системі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 10. С. 25–27.

10. Вознюк О. В. Аксіологічний підхід у сучасній освіті. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 240 с.
11. Воробйова Л. Ціннісні орієнтації особистості в контексті соціокультурних трансформацій українського суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2021. Випуск 38. С. 30–35.
12. Галян І., Галян О. Особливості розвитку аксіологічної компетентності майбутніх педагогів. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки.* 2017. № 2 (18). С. 22–27.
13. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям. Київ–Вінниця : ТОВ фірма «Планер». 2010. 308 с.
14. Гончаров В. І. Ретроспективний аналіз основних положень аксіології у філософській та педагогічній літературі. *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : науковий вісник : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашевич*. Київ : ПП «Видавництво «Гілея», 2014. Вип. 85 (6). С. 276–282.
15. Гриневич Л. М., Овчарук О. В., Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
16. Гринюк С. П., Желуденко М. О. Аксіологічний підхід до формування професійної компетентності в майбутніх фахівців. *Modern researches inpsychology and pedagogy: collective monograph.* Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. С. 111–127.
17. Демінська Л. О. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання : наук. журнал*. 2011. № 11. С. 41–44.
18. Довгаль Р. Г. Аксіологічний підхід як основа формування ціннісних орієнтирів майбутніх педагогів професійного навчання. *Педагогічна Академія: наукові записки.* 2025. № 18. URL: https://pedagogical-

academy.com/index.php/journal/article/view/1038/918 (дата звернення: 11.09.2025).

19. Дужий Р. В, Деркач Т. М. Сучасні виклики професійної освіти України. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 3 (43). С. 1045–1058.
20. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 38–39. Ст. 380.
21. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 197 с.
22. Калюжна Т. Г. Педагогічні основи становлення аксіологічної парадигми в освіті. *Гілея. Філософські науки.* 2011. Випуск 45. С. 463–471.
23. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / за наук. ред. О.В. Уваркіної. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 128 с.
24. Клепко С. Ф. Цінності буття і цінності освіти. *Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис ІФ НАНУ*. 2003. № 10. С. 260–271.
25. Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. *Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України.* 2008. № 4. С. 28–33.
26. Кравченко Л. Методологічні засади аксіологічного підходу у підготовці майбутніх викладачів закладів професійної освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 3 (9). С. 412–421.
27. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освіті. Київ : Знання України, 2010. 520 с.
28. Кремень В. Г. Ковбасюк Ю. В. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : Основа, 2014. 496 с.
29. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти : навч. посібник. К. : Освіта України, 2005. 440 с.

30. Кузьменко О. Зміна системи життєвих цінностей українців в умовах війни. *Практична психологія та соціальна робота*. 2022. № 6. С. 19–24.
31. Купрієвич В. О. Управління підготовкою фахівців в закладах професійно-технічної освіти. *«Вісник науки та освіти»(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. № 8 (14). С. 568–597.
32. Литвин А. Педагогічні умови формування дослідницьких умінь у майбутніх викладачів ЗПТО в процесі вивчення дисциплін безпекового циклу. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. № 1. С. 95–101.
33. Мамчур Є. А. Розвиток аксіологічного потенціалу особистості педагога – одне з головних завдань вищої педагогічної освіти. *Мова й література у вимірах сьогодення: мовознавчий та лінгво-дидактичний аспекти :* Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів (м. Чернігів, 21-22 лютого 2024 р.). Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. С. 67–69.
34. Маслов В. І Концептуальні засади побудови, зміст і структура орієнтовної моделі функціональної компетентності керівників навчальних закладів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2009. № 2 (15). С. 3–10.
35. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Соціологія*. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 27–30.
36. Мукан Н., Чубінська Н., Наконечна С. Застосування аксіологічного підходу у професійній підготовці сучасного фахівця. *Академічні візії*. 2023. Вип. 20. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/419/378 (дата звернення: 11.11.2025).
37. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: моногр. К. : Знання України, 2003. 450 с.

38. Пелех Ю., Кукла Д. Система цінностей майбутнього фахівця і його місце на сучасному ринку праці. Рівне : «Волинські обереги», 2019. 184 с.
39. Пометун О. І. Теорія та практика компетентнісного підходу в освіті. Київ : Педагогічна думка, 2005. 156 с.
40. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Національної рамки кваліфікації : від 23 листопада 2011 р. № 1341 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 11.11.2025).
41. Рудічєва Н. К. Формування аксіологічної компетентності майбутніх вчителів початкових класів. *Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції (15 червня 2022 року)*. Одеса : Університет Ушинського, 2022. С. 183–185.
42. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : АПН України, 2003. 468 с.
43. Ткачов С. І., Ткачова Н. О., Ткачов А. С. Академічні цінності сучасної університетської освіти: суть, склад та значення. *Polish science journal*. 2020. № 8 (29). С. 48–53.
44. Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті : монографія. Харків : Видавничий центр ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2004. 423 с.
45. Ткачова Н. О., Варенко Т. К. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів. *Наука і освіта*. 2009. № 7. С. 212–215.
46. Ткачова Н. О., Ткачов А. С. Система ціннісних індикаторів поліпшення якості вищої освіти. *Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. Хар. нац. нац.пед.ун-ту.* 2019. Вип. 61. С. 180–192.
47. Тюльпа Т. Аксіологічний підхід до формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей у професійній підготовці. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика.* 2019. № 6 (93). С. 271–279.

48. Хорошайло О. С. Філософський та психолого-педагогічний аспекти категорії «цінність». *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : Зб. наук. праць.* Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2005. Вип. 6 (12). С. 192–201.
49. Цюняк О., Довбенко С., Матвеєва Н. Аксіологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах воєнного стану. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. 2025. № 2 (58). С. 24–29.
50. Шевчук А. Засади аксіології як основа у процесі підготовки майбутніх вчителів. *The IV International Scientific and Practical Conference «Science, practice and theory», February 1-4.* Tokyo, Japan. 2022. С. 403–404.
51. Шетеля Н. І. Аксіологічний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. 5 (203). С. 133–138.
52. Шетеля Н. І. Обґрунтування та змістовна характеристика педагогічних умов формування аксіологічної компетентності майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв. *Наукові перспективи.* 2022. № 4. С. 331–345.
53. Шетеля Н. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2022. 463 с.
54. Шокова А. Аксіологічні засади формування інноваційної культури майбутнього викладача закладу професійної освіти. *Українська професійна освіта.* 2021. № 9-10. С. 59–66.
55. Ярошенко А. О. Формування духовних цінностей в сучасній вищій школі. URL: http:/www.lib.ua-ru.net/inode/9171.html (дата звернення: 20.11.2025).
56. Antoniuk V., Alendar N., Bartkiv O., Honcharuk O., Durmanenko O. Axiological approach in professional pedagogical education. *Linguistics and Culture Review*. 2021. № 5 (S4). pp. 687–699.

57. Key Competences for Lifelong Learning. European Commission. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2018. 69 p.
58. Kryvylova O., Sosnickaya N., Oleksenko K. Axiological approach to the psychological and pedagogical training of future teachers of the new generation. *Educational Dimension*. 2020. Iss. 3 (55). pp. 141–155.
59. Siddikov B. Axiological approach in professional education of students. *British View*. 2023. Vol. 8, Iss. 3. pp. 94–97.
60. Shahobitdinov K. Axiological approaches to the development of professional responsibility of future teachers. *Science, innovation, education vital issues of the XXI century. Next Scientists Conferences*. 2023. № 1 (01). pp. 94–96.

Додаток 1

Анкета «Самооцінка аксіологічної компетентності майбутніх викладачів закладів професійної освіти» (авторська розробка)

Інструкція

Вам пропонується уважно прочитати кожне твердження та оцінити ступінь своєї згоди з ним за 5-бальною шкалою:

1 – повністю не згоден(на);

2 – швидше не згоден(на);

3 – важко відповісти;

4 – швидше згоден(на);

5 – повністю згоден(на).

Правильних або неправильних відповідей немає. Важливо відповідати щиро.

Твердження анкети

1. Я вважаю, що цінності є важливою складовою професійної діяльності викладача.
2. Я намагаюся зрозуміти й прийняти цінності інших людей, навіть якщо вони відрізняються від моїх.
3. У своїй майбутній професійній діяльності я керуватимуся принципами справедливості та поваги до особистості учня.
4. Мені важливо, щоб здобувачі освіти відчували безпеку, підтримку й довіру у процесі навчання.
5. Я усвідомлюю вплив власних життєвих і професійних цінностей на результати навчально-виховного процесу.
6. Я прагну особистісного розвитку й самовдосконалення як викладач закладу професійно-технічної освіти.
7. Я замислююся над моральними наслідками своїх рішень у педагогічній діяльності.
8. Для мене важливо дотримуватися етичних норм у взаємодії зі

здобувачами освіти.

9. Я готовий(а) брати відповідальність за власну професійну поведінку.

10. Я вважаю гуманістичний підхід основою ефективного навчання і виховання.

11. У конфліктних ситуаціях я намагаюся зберігати повагу до всіх учасників взаємодії.

12. Я вмію аналізувати власні вчинки з позицій моральних і професійних цінностей.

13. Я вважаю важливим формувати у здобувачів освіти позитивні ціннісні орієнтації.

14. Я відчуваю внутрішню потребу діяти відповідально та чесно у професійній діяльності.

15. Я готовий(а) впроваджувати гуманістичні цінності у власну педагогічну практику.

Оцінювання: Підраховується середній бал за всіма твердженнями.

Шкала рівнів:

Високий рівень – 4,1–5,0 бала: студент чітко усвідомлює власні цінності, рефлексивно ставиться до своєї діяльності, проявляє моральну зрілість.

Середній рівень – 2,6–4,0 бала: студент частково усвідомлює власну аксіологічну позицію, але не завжди послідовно реалізує її у діяльності.

Низький рівень – 1,0–2,5 бала: низька рефлексивність, відсутність внутрішньої потреби у розвитку ціннісної сфери

Додаток 2

Програма спецкурсу «Аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності»

Мета спецкурсу: формування у майбутніх викладачів закладів професійної освіти цілісного уявлення про аксіологічні засади професійно-педагогічної діяльності; створення психолого-педагогічних умов для розвитку аксіологічної компетентності як інтегративної характеристики особистості педагога; сприяння усвідомленню системи професійних, моральних і гуманістичних цінностей та готовності реалізовувати їх у навчально-виховному процесі закладів професійно-технічної освіти.

Основними завданнями спецкурсу є:

– на основі філософських, психолого-педагогічних і аксіологічних підходів розкрити сутність цінностей як фундаменту професійно-педагогічної діяльності викладача ЗПО;

– ознайомити здобувачів освіти з теоретичними основами аксіології, структурою та змістом аксіологічної компетентності педагога;

– проаналізувати гуманістичні, морально-етичні та соціальні цінності педагогічної професії у сучасних умовах розвитку освіти;

– сформувати у студентів усвідомлене ставлення до ролі цінностей у професійному самовизначенні та педагогічній взаємодії;

– розвинути здатність до моральної рефлексії, емпатії, толерантності та відповідальності у професійній діяльності;

– сформувати уміння застосовувати аксіологічні принципи під час розв’язання педагогічних ситуацій, організації навчально-виховного процесу та професійного спілкування;

– стимулювати потребу в особистісному і професійному саморозвитку, самовдосконаленні та ціннісному самовихованні майбутнього викладача;

– сформувати уявлення про діагностичні методики оцінювання рівня сформованості аксіологічної компетентності та можливості їх використання у педагогічній практиці.

У результаті вивчення спецкурсу здобувачі освіти повинні:

Знати:

– сутність і зміст основних понять аксіології: «цінність», «аксіологія», «ціннісні орієнтації», «аксіологічна компетентність»;

– структуру та компоненти аксіологічної компетентності майбутнього викладача закладу професійної освіти;

– роль гуманістичних, моральних і професійних цінностей у педагогічній діяльності;

– етичні норми, принципи педагогічної моралі та відповідальності викладача;

– психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій у здобувачів освіти;

– методи і форми реалізації аксіологічного підходу в освітньому процесі ЗПО.

Вміти:

– усвідомлювати та аналізувати власні життєві й професійні цінності;

– застосовувати аксіологічний підхід під час аналізу педагогічних ситуацій і прийняття професійних рішень;

– будувати педагогічну взаємодію на засадах гуманізму, толерантності, поваги та педагогічного такту;

– проявляти емпатію, моральну відповідальність і етичну послідовність у професійному спілкуванні;

– проектувати елементи навчально-виховної діяльності з урахуванням ціннісного змісту;

– здійснювати самооцінку та рефлексію власного рівня

аксіологічної компетентності;

– визначати напрями власного професійного й особистісного саморозвитку на основі ціннісних орієнтирів.

Обсяг: 30 годин (10 лекційно-практичних занять по 3 години)

Тривалість: 1 семестр

Форма навчання: очна/заочна, з використанням інтерактивних методів.

Категорія слухачів: студенти спеціальності «Професійна освіта (Транспорт)»

Заняття 1. Вступ. Аксіологічний підхід у сучасній освіті

Мета: сформувати первинне розуміння сутності аксіології як науки про цінності, розкрити значення аксіологічного підходу в сучасній педагогіці.

Завдання:

- ознайомити студентів із ключовими поняттями «цінність», «аксіологія», «ціннісна орієнтація»;
- усвідомити роль цінностей у системі освіти та професійній діяльності педагога;
- стимулювати інтерес до вивчення ціннісної проблематики.

Основні питання:

1. Еволюція аксіологічних ідей у філософії та педагогіці.
2. Цінність як категорія пізнання і виховання.
3. Значення аксіологічного підходу для педагогічної професії.

Форми і методи: інтерактивна лекція, дискусія «Які цінності керують моїми вчинками?», вправа «Цінності, які мене формують».

Практична частина: складання «ціннісного кола» власних життєвих орієнтацій.

Очікувані результати: розуміння сутності аксіологічного підходу; формування інтересу до вивчення цінностей педагогічної діяльності.

Заняття 2. Цінності професійно-педагогічної діяльності викладача

ЗПО

Мета: поглибити знання студентів про класифікацію педагогічних цінностей і роль викладача як носія професійних і моральних орієнтирів.

Завдання:

- охарактеризувати базові педагогічні, соціальні, моральні цінності;
- з'ясувати їх значення для діяльності викладача ЗПО;
- сформувати уявлення про професійний ідеал педагога.

Основні питання:

1. Типологія цінностей у професійній педагогіці.
2. Професійний і моральний облік сучасного викладача.
3. Особистісні та соціальні цінності як складники аксіологічної компетентності.

Форми і методи: семінар-дискусія, вправа «Мої педагогічні пріоритети», аналіз біографій видатних педагогів.

Практична частина: складання індивідуального «портрета цінностей педагога».

Очікувані результати: усвідомлення структури професійних цінностей, формування орієнтації на гуманістичні принципи.

Заняття 3. Гуманізм як базова педагогічна цінність

Мета: розкрити гуманізм як основу педагогічного світогляду, навчити застосовувати гуманістичні принципи у педагогічній взаємодії.

Завдання:

- визначити філософські витоки гуманізму;
- усвідомити гуманістичні ідеї в українській педагогічній традиції;
- розвинути здатність до гуманного ставлення у професійній діяльності.

Основні питання: гуманізм і педагогічна свобода; людина як найвища цінність освіти; педагогічний гуманізм В. Сухомлинського.

Форми і методи: інтерактивна лекція, робота з цитатами, вправа «Урок

через призму гуманізму».

Практична частина: аналіз педагогічної ситуації «Учень, який помиляється».

Очікувані результати: формування ціннісного ставлення до особистості учня, розвиток педагогічної гуманності.

Заняття 4. Педагогічна етика і моральна відповідальність викладача

Мета: сформувати у студентів уявлення про моральні засади педагогічної діяльності.

Завдання:

- розкрити сутність педагогічної етики та професійної відповідальності;
- навчити приймати етичні рішення у професійних ситуаціях;
- розвинути моральну рефлексію.

Основні питання:

1. Педагогічна етика: поняття, функції, норми.
2. Етичний кодекс викладача.
3. Моральна відповідальність у педагогічній діяльності.

Форми і методи: тренінг «Моральний вибір викладача», аналіз етичних дилем, міні-дебати.

Практична частина: рольова гра «Конфлікт цінностей у навчальному процесі».

Очікувані результати: розвиток моральної чутливості, готовність до етичного самоконтролю.

Заняття 5. Толерантність і повага до особистості учня

Мета: сформувати навички педагогічної толерантності та емпатійного спілкування.

Завдання:

- навчити конструктивно взаємодіяти у конфліктних ситуаціях;

- розвинути здатність сприймати іншу точку зору;
- виховати повагу до гідності кожного учня.

Основні питання:

1. Толерантність як професійна цінність.
2. Межі толерантності у педагогічній діяльності.
3. Технології формування толерантної поведінки.

Форми і методи: групова дискусія «Чому важко бути толерантним?», вправа «Погляд іншого», аналіз кейсів.

Практична частина: моделювання ситуацій взаємодії «учень–викладач».

Очікувані результати: розвиток емпатії, уміння зберігати етичний баланс у спілкуванні.

Заняття 6. Аксіологічні основи педагогічного спілкування

Мета: навчити студентів будувати педагогічну взаємодію на засадах довіри, поваги та моральної культури.

Завдання:

- розкрити цінності комунікації у педагогічному процесі;
- розвинути педагогічний такт, культуру мовлення;
- сформувати навички діалогічного спілкування.

Форми і методи: лекція-бесіда, тренінг педагогічного такту, аналіз відеофрагментів педагогічної взаємодії.

Практична частина: створення «кодексу цінностей комунікації».

Очікувані результати: підвищення культури професійного мовлення, формування гуманістичного стилю спілкування.

Заняття 7. Ціннісний вимір професійного саморозвитку викладача

Мета: показати зв’язок між цінностями, саморозвитком і професійним зростанням педагога.

Завдання:

- усвідомити роль рефлексії у становленні особистості викладача;

– визначити власні ресурси професійного розвитку;

– сприяти формуванню потреби у постійному самовдосконаленні.

Форми і методи: есе «Мої професійні цінності», вправа «Карта особистісного росту», обговорення «Як цінності визначають мої дії».

Очікувані результати: розвиток саморефлексії, формування внутрішньої мотивації до професійного вдосконалення.

Заняття 8. Професійна емпатія та педагогічне співпереживання

Мета: розвинути емоційно-ціннісний компонент аксіологічної компетентності.

Завдання:

– навчити розпізнавати емоційні стани учнів;

– розвинути здатність до співпереживання;

– сформувати відповідальне ставлення до емоційної безпеки інших.

Форми і методи: психотренінг, методика «Рівень емпатійної спрямованості», групова вправа «Емоційний резонанс».

Очікувані результати: підвищення рівня емоційної чутливості, розвиток гуманістичного мислення.

Заняття 9. Аксіологічні засади виховної діяльності викладача ЗПО

Мета: навчити студентів проектувати виховні заходи з аксіологічним змістом.

Завдання:

– розкрити сутність ціннісного виховання;

– показати шляхи формування цінностей у студентів ЗПО;

– розвинути творчий підхід до організації виховної роботи.

Форми і методи: проєктна діяльність, робота в командах, метод «Мозковий штурм».

Практична частина: розробка міні-проєкту «Виховання цінностей через спільну діяльність».

Очікувані результати: уміння планувати виховні заходи, спрямовані на

формування моральних орієнтирів.

Заняття 10. Підсумкове заняття. Рефлексія і самооцінка аксіологічної компетентності

Мета: узагальнити засвоєний матеріал, оцінити власний рівень аксіологічної компетентності.

Завдання:

- провести самоаналіз і рефлексію особистісних змін;
- визначити перспективи подальшого професійного розвитку;
- підготувати портфоліо власних цінностей.

Форми і методи: рефлексивний тренінг, вправа «Моє ціннісне зростання», робота з «ціннісним портфоліо».

Очікувані результати: усвідомлення власних досягнень, підвищення ціннісної зрілості, внутрішня готовність до гуманістично орієнтованої професійної діяльності.